

RP 152/2024 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av rättegångsbalken och 5 § i lagen om domstolsavgifter

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att rättegångsbalken och lagen om domstolsavgifter ändras.

Enligt propositionen ska högsta domstolens möjligheter att meddela prejudikat utvecklas genom bestämmelser om två nya sätt att få prejudikat. För det första föreslås det att högsta domstolen i ett fullföljdsärende där hovrätten inte har meddelat tillstånd till fortsatt handläggning i fortsättningen först ska kunna pröva en fråga av prejudikatkaraktär i ärendet och först efter att denna fråga avgjorts pröva om tillstånd till fortsatt handläggning behöver meddelas. För det andra ska tingsrätten, hovrätten eller marknadsdomstolen separat kunna hänskjuta en prejudikatfråga i ett mål som de handlägger till högsta domstolen för avgörande.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2025.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING	4
1 Bakgrund och beredning	4
2 Nuläge och bedömning av nuläget	4
2.1 Lagstiftning om ändringssökande i högsta domstolen	4
2.2 Bedömning av nuläget	6
2.2.1 Den allmänna utvecklingen i fråga om tvistemål	6
2.2.2 Högsta domstolens uppgift att styra rättspraxis	6
2.3 Utländsk lagstiftning och europeiska domstolar	7
2.3.1 Inledning	7
2.3.2 Sverige	7
2.3.3 Norge och Danmark	8
2.3.4 Tyskland	8
2.3.5 Nederländerna	8
2.3.6 Frankrike	9
2.3.7 Internationella organisationer	9
3 Målsättning	9
4 Förslagen och deras konsekvenser	9
4.1 De viktigaste förslagen	9
4.1.1 Avgörande av en fråga i ärenden som gäller tillstånd till fortsatt handläggning (s.k. sprängdispens)	9
4.1.2 Prejudikatfråga	10
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	10
4.2.1 Konsekvenser vid rättegång	10
4.2.2 Ekonomiska konsekvenser	11
4.2.3 Övriga samhällsliga konsekvenser	11
5 Alternativa handlingsvägar	12
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser	12
6 Remissvar	12
6.1 Remiss	12
6.1.1 Inledning	12
6.1.2 Tid som går åt till prejudikatsförfarandet	13
6.1.3 Den bindande karaktären hos avgöranden som meddelas i förfarandet med prejudikatfrågor och i förfarandet med sprängdispens	13
6.1.4 Partens samtycke	14
6.2 Diskussionsmöte	15
7 Specialmotivering	15
7.1 Rättegångsbalken	15
7.2 Lagen om domstolsavgifter	27
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	27
9 Ikraftträdande	27
10 Verkställighet och uppföljning	27
11 Förhållande till andra propositioner	28
12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	28
12.1 Inledning	28

12.2 Högsta domstolens ställning och uppgifter.....	28
12.3 Domstolarnas oberoende	29
12.4 Rätt till en rättvis rättegång.....	30
LAGFÖRSLAG.....	33
1. Lag om ändring av rättegångsbalken.....	33
2. Lag om ändring av 5 § i lagen om domstolsavgifter	36
BILAGA.....	37
PARALLELTEXTER.....	37
1. Lag om ändring av rättegångsbalken.....	37
2. Lag om ändring av 5 § i lagen om domstolsavgifter	42

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

Enligt regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering (2023) ska regeringen se över tvistemåls-, straff- och ansökningsprocesserna. Målet är att göra processerna snabbare och smidigare samtidigt som rättsskyddet och de grundläggande fri- och rättigheterna beaktas. I regeringsprogrammet räknas flera metoder upp för att uppnå målet. Förteckningen är inte uttömmande, och i fråga om ändringssökande som gäller allmänna domstolar har metoderna lämnats öppna i regeringsprogrammet.

Högsta domstolen beslutade den 21 juni 2023 att göra en [framställning](#) om att statsrådet vidtar lagstiftningsåtgärder för att komplettera rättegångsbalkens bestämmelser om ändringssökande i högsta domstolen. Högsta domstolen gjorde sin framställning med stöd av 99 § 2 mom. i grundlagen och 4 § 2 mom. i lagen om högsta domstolen. Som bilaga till högsta domstolens framställning finns en promemoria i form av en regeringsproposition.

Bakgrunden till propositionen är att högsta domstolen anser att dess förutsättningar att meddela prejudikat på ett heltäckande sätt, i synnerhet i civilmål, har blivit sämre under de senaste åren. Orsaker till utvecklingen är åtminstone det minskade antalet ärenden som rör besvärstillstånd och hovrätternas system för tillstånd till fortsatt handläggning. Högsta domstolens avsikt med framställningen är att främja sina möjligheter att se till att rättsskipningen är enhetlig och styra rättspraxis genom att meddela prejudikat.

[Utlåtanden](#) om framställningen begärdes hösten 2023. Det har gjorts ett sammandrag av de 31 utlåtanden som kom in ([Framställning om komplettering av rättegångsbalkens bestämmelser om ändringssökande i högsta domstolen. Sammandrag av utlåtandena. Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 2024:4](#)).

Reformen som syftar till att göra processerna smidigare har fortsatt beretts som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet efter propositionen och yttrandena om den.

Som ett resultat av den fortsatta beredningen hölls ett samrådsmöte om utkastet till proposition den 22 april 2024.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Lagstiftning om ändringssökande i högsta domstolen

Hos högsta domstolen kan besvär anföras över hovrätternas avgöranden, tingsrätternas avgöranden i egenskap av jorrdomstol samt vissa avgöranden av marknadsdomstolen och försäkringsdomstolen i enlighet med bestämmelserna i 30 kap. i rättegångsbalken. En förutsättning för att besvär ska kunna prövas är oftast att högsta domstolen beviljar ändringssökanden besvärstillstånd.

Enligt 30 kap. 3 § i rättegångsbalken kan besvärstillstånd meddelas endast om det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller med hänsyn till en enhetlig rättstillämpning är av vikt att ärendet prövas av högsta domstolen (s.k. prejudikatsgrund), eller om därtill finns särskild anledning till följd av sådant i saken inträffat rättegångs- eller annat fel, att domen eller utslaget på grund därav borde återbrytas eller undanröjas (s.k. grund för återbrytande), eller om det annars finns vägande skäl att meddela besvärstillstånd. Besvärstillståndet kan begränsas till att gälla en del av hovrätterns avgörande eller en fråga vars avgörande är nödvändigt för att styra

rättstillämpningen eller annars med hänsyn till grunderna för besvärstillståndet. Om besvärstillståndet begränsas till att gälla den aktuella frågan får högsta domstolen till övriga delar grunda sitt avgörande på de omständigheter som anges i det överklagade avgörandet.

I ärenden av prejudikatkaraktär är det möjligt att söka ändring i tingsrättens avgöranden direkt hos högsta domstolen genom så kallat prejudikatbesvär på det sätt som föreskrivs i 30 a kap. i rättegångsbalken. Då får högsta domstolen meddela besvärstillstånd endast om det är viktigt att hänskjuta målet till högsta domstolen med tanke på lagens tillämpning i andra likadana fall eller enhetligheten i rättspraxis. Om besvärstillstånd inte meddelas står tingsrättens avgörande fast.

En av högsta domstolens viktigaste uppgifter är att styra rättspraxis. Ett sätt att tillsätta tjänsten är framför allt att meddela prejudikat, vilkas antal uppgår till cirka hundra per år. I början av 2000-talet meddelades under flera års tid årligen över 120 prejudikat. Antalet avgöranden etablerades under 2010-talet till i genomsnitt cirka hundra per år. Under de senaste åren har antalet minskat så att 81 prejudikat gavs 2022 och sammanlagt 95 prejudikat 2023.

Merparten av prejudikaten meddelas i tvistemål och brottmål som kommer till högsta domstolen som ordinärt ändringssökande i hovrättens dom. I dessa mål väljs de fall som är lämpliga som prejudikat till högsta domstolen för avgörande via systemet med besvärstillstånd. För närvarande beviljas besvärstillstånd i genomsnitt i färre än vart tionde ärende, och största delen av besvärstillstånden har beviljats på grundval av prejudikat. Några enstaka ärenden per år som inkommit som prejudikatbesvär publiceras som prejudikat.

Antalet besvärstillståndsärenden som inkommit till högsta domstolen har minskat avsevärt på lång sikt. År 2005 inkom sammanlagt cirka 2 600 besvärstillståndsärenden till högsta domstolen. År 2015 var antalet ärenden ännu cirka 2 150, medan det mellan 2020 och 2023 var cirka 1 680–1 780 per år. Minskningen av antalet inkomna besvärstillståndsärenden har särskilt skett inom civilmål, det vill säga tvistemål, försäkringsärenden och jordrättsärenden, medan förändringarna har varit mindre inom brottmål. Fram till 2017 inkom cirka 900–1 000 civilrättsliga besvärstillståndsärenden per år. Därefter har antalet minskat till cirka 650–750 per år.

Dessutom har det system med tillstånd till fortsatt handläggning som tillämpas vid fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt (lag 650/2010) som trädde i kraft 2011 och utvidgningen av dess tillämpningsområde 2015 (lag 386/2015) inverkat på hurdana brottmål och tvistemål som kommer till högsta domstolen för avgörande.

Utgångspunkten enligt 25 a kap. 5 § i rättegångsbalken är att den som överklagar från tingsrätten till hovrätten behöver tillstånd till fortsatt handläggning. I brottmål behövs dock inte tillstånd till fortsatt handläggning, om svaranden har dömts till strängare straff än fängelse i åtta månader. Hovrätten ska meddela tillstånd till fortsatt handläggning, om det finns anledning att betvivla att tingsrättens domslut är riktigt, det inte är möjligt att bedöma om tingsrättens domslut är riktigt utan att tillstånd till fortsatt handläggning meddelas, det är viktigt att meddela tillstånd med tanke på lagens tillämpning i andra likadana mål, eller om det finns andra vägande skäl till att meddela tillstånd (11 §).

I de mål och ärenden där hovrätten inte har meddelat tillstånd till fortsatt handläggning gäller ändringssökandet i högsta domstolen huruvida hovrätten borde ha meddelat tillstånd till fortsatt handläggning. För närvarande gäller cirka en tredjedel av alla besvärstillståndsärenden förutsättningarna för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning. Exempelvis 2023 var antalet besvärstillståndsärenden som gällde tillstånd till fortsatt handläggning i brottmål cirka 28 procent av alla besvärstillståndsärenden och 52 procent i tvistemål.

Sedan 2012 har högsta domstolen publicerat cirka 50 prejudikat om förutsättningarna för beviljande av tillstånd till fortsatt handläggning och meddelat över 70 opublicerade avgöranden om denna bedömning. I 22 av de publicerade avgörandena och i ett flertal opublicerade avgöranden har det ansetts att hovrätten borde ha meddelat tillstånd till fortsatt handläggning på prejudikatgrund. I samtliga dessa fall har ärendet återförvisats till hovrätten.

Högsta domstolen har i sin praxis ansett att när den upphäver ett avgörande av hovrätten där hovrätten inte har beviljat ändringssökanden tillstånd till fortsatt handläggning, ska handläggningen av målet eller ärendet i regel fortsätta i hovrätten, eftersom hovrätten inte har meddelat något avgörande i sak med anledning av ändringssökandens yrkanden (t.ex. HD:2016:57, punkt 20 och HD:2013:45, punkt 12). Man har dock ibland avvikit från denna vedertagna utgångspunkt, om det varit fråga om ett i juridiskt avseende och i fråga om rättegångsmaterialet klart ärende och tryggheten av en parts rättssäkerhet inte har föranlett något annat. Exempelvis i avgörande HD 2013:45 omprövades ett avgörande om arvodet till en försvarare för att korrigera ett entydigt fel.

2.2 Bedömning av nuläget

2.2.1 Den allmänna utvecklingen i fråga om tvistemål

Antalet tvistemål som handläggs i domstolarna är exceptionellt lågt i Finland i internationell jämförelse, och antalet tvistemål av ringa intresse har minskat ytterligare under de senaste åren. Åtminstone de långa rättegångarna och den stora risken för rättegångskostnader har bedömts förklara situationen (se t.ex. Bedömningspromemorian om småmålsförfarande. Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 2023:1, s. 16, 20 och 31).

En högre procesströskel är en samhälleligt viktig fråga. Domstolsväsendets och hela rättsstatsprincipens legitimitet riskerar att urholkas om parterna inte längre vågar eller kan söka rättsskydd i en domstol. Detta bidrar till att försvaga förtroendet för domstolsväsendet. Också förutsättningarna för att utveckla den materiella rätten och rättssystemet försvagas då domstolarna har mindre möjligheter än tidigare att meddela avgöranden i oklara rättsfrågor, i sista hand genom högsta domstolens prejudikat.

Under de senaste åren har man försökt påverka den ovan beskrivna situationen bland annat genom ändringar i bestämmelserna om ersättning för rättegångskostnader (lag 143/2023), genom att bedöma förutsättningarna för att reglera det så kallade förfarandet för små tvistemål och effektivisera straffprocessen (ovannämnda bedömningspromemoria 2023:1 och Smidigare straffprocesser. Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 2023:16) samt genom att öka finansieringen till aktörer inom rättsvården. En heltäckande bedömning av effekterna kan ännu inte göras.

2.2.2 Högsta domstolens uppgift att styra rättspraxis

Högsta domstolen styr rättspraxis framför allt genom prejudikat, som i regel väljs utifrån de ändringsansökningar som lämnats in till högsta domstolen via systemet med besvärstillstånd. I merparten av de mål och ärenden som handläggs i de lägre domstolarna finns det dock inget behov av att meddela prejudikat eftersom det råder rättslig klarhet eller finns tidigare prejudikatpraxis i ärendet. Samtidigt kan fallet av någon annan orsak, såsom uppställningen för ändringssökande, vara dåligt lämpat som prejudikat också i sådana ärenden där det framgår att det behövs ett prejudikat i en viss fråga. Därför förutsätter ett lyckat upprätthållande av en omfattande prejudikatpraxis att ett tillräckligt antal ärenden inkommer till högsta domstolen i alla ärendekategorier som hör till dess behörighet.

Som en del av den ovan beskrivna allmänna utvecklingen har också sökandet av ändring hos högsta domstolen i avgöranden från de lägre domstolarna minskat, och särskilt antalet ansökningar om besvärstillstånd i civila mål har minskat betydligt under de senaste åren. Dessa omständigheter har inverkat på hur många ärenden som lämpar sig som prejudikat som kommer till högsta domstolen.

Dessutom har utvidgningen av systemet med tillstånd till fortsatt handläggning till att omfatta alla civilmål och en stor del av brottmålen i praktiken lett till att det till högsta domstolen kommer in färre ärenden som lämpar sig som prejudikat än tidigare. Detta följer av att högsta domstolen vid ändringssökande som gäller förutsättningarna för tillstånd till fortsatt handläggning endast kan bedöma om hovrätten borde ha beviljat tillstånd till fortsatt handläggning i ett ärende på någon av de grunder för tillstånd som anges i lagen. Således kan högsta domstolen i ett ärende som gäller förutsättningarna för tillstånd till fortsatt handläggning inte avgöra en eventuell rättslig fråga som uppstår i ärendet och i vilken det behöver meddelas ett prejudikat, utan i ärendet beviljas tillstånd till fortsatt handläggning på prejudikatgrund och ärendet återförvisas till hovrätten.

Högsta domstolen har trots de ovannämnda omständigheterna i regel kunnat upprätthålla en omfattande prejudikatpraxis inom olika rättsområden. Minskningen av antalet inkomna ärenden och den ökande andelen besvärstillståndsärenden som gäller tillstånd till fortsatt handläggning har dock tillsammans bidragit till att antalet ärenden som lämpar sig som prejudikat i högsta domstolen har minskat särskilt i civilrättsliga mål. Av denna orsak har högsta domstolens möjligheter att upprätthålla en omfattande prejudikatpraxis försvagats i viss mån.

2.3 Utländsk lagstiftning och europeiska domstolar

2.3.1 Inledning

En naturlig jämförelsepunkt för finländska lagstiftningslösningar är nordisk rätt och på grund av den gemensamma processrättsliga traditionen i synnerhet svensk lagstiftning. Prejudikatförfarandet tillämpas däremot i flera europeiska rättsordningar. Således ger också exempel från andra europeiska länder en möjlighet att jämföra vilka frågor som prejudikatförfarandet har ansetts lämpa sig för, även om rättssystemen är olika.

2.3.2 Sverige

I *Sverige* kan en tingsrätt eller en hovrätt hänskjuta en prejudikatfråga som aktualiserats i ett anhängigt dispositivt tvistemål till prövning av högsta domstolen (RB 56:13–15). Hänskjutande av en prejudikatfråga förutsätter parternas samtycke. Högsta domstolen kan ta upp frågan till prövning, om besvärstillstånd kan meddelas på prejudikatgrund. Om högsta domstolen meddelar ett avgörande i ärendet är det bindande för de lägre domstolarna i rättegången i fråga. Högsta domstolen meddelar avgöranden i genomsnitt i 1–2 prejudikatfrågor per år.

När det infördes bestämmelser om förfarandet med prejudikatfrågor var tanken att förfarandet skulle lämpa sig särskilt för förmögenhetsrättsliga ärenden. Ursprungligen ingick i förfarandet att parterna kommer överens om att inte överklaga tingsrättens dom. Förfarandet har tillämpats klart mindre än avsett. Det har tillämpats i synnerhet i skadestånds- och försäkringsmål, konkursmål och konsumentskyddsmål.

Tillämpningsområdet för prejudikatfrågor utvidgades 2016 så att hovrätten vid sidan av tingsrätten kan hänskjuta en fråga till högsta domstolen. Ändringen motiverades framför allt med tryggheten av högsta domstolens möjligheter att fullgöra sin prejudikatuppgift. Dessutom

har en utvidgning av regleringen till att omfatta brottmål diskuterats (SOU 2013:17), men hittills har det inte lett till några lagstiftningsåtgärder. Det har ansetts att en utvidgning förutsätter att det föreskrivs både om högsta domstolens skyldighet att skyndsamt avgöra de frågor som ställs till den och om möjligheten för svaranden i ett brottmål att återta sitt samtycke. I nuläget får ett beslut om hänskjutande inte överklagas (RB 49:8.2).

Till skillnad från i Finland finns det inga bestämmelser om prejudikatbesvär i Sverige. Detta är betydelsefullt eftersom prejudikatfrågor och prejudikatbesvär till vissa delar kan ses som alternativa sätt att föra vissa frågor till högsta domstolen för avgörande.

I Sverige är högsta domstolens svar på prejudikatfrågor bindande. Den bindande karaktären har ansetts följa direkt av allmänna principer och därför har det ansetts att det inte behövs några särskilda regler om detta (Prop. 1988/89:78, s. 29 och 69).

I Sverige kan högsta domstolen också när den handlägger ett överklagande som gäller avslag på ansökan om prövningstillstånd i hovrätten överta avgörandet av en prejudikatfråga som målet innehåller (RB 54:12 a). Frågan om meddelande av prövningstillstånd ska vila i avvaktan på denna prövning. Även detta förfarande har tillämpats i genomsnitt i 1–2 ärenden per år.

2.3.3 Norge och Danmark

I lagstiftningen i *Norge* och *Danmark* finns inte möjlighet att hänskjuta en prejudikatfråga till högre domstol. I dessa stater tillämpas inte heller ett sådant system med tillstånd till fortsatt handläggning som i Finland och Sverige.

2.3.4 Tyskland

I Tyskland har en lägre domstol möjlighet och i vissa situationer skyldighet att hänskjuta en lagtolkningsfråga som aktualiserats i ett ärende till en domstol som behandlar tolkningen av delstatens författning eller till den federala författningsdomstolen. Enligt artikel 100 i Tysklands grundlag är detta fallet när domstolen har kommit fram till att den tillämpliga bestämmelsen strider mot grundlagen eller när det i en rättegång uppstår en viss tolkningsfråga om huruvida folkrätten är tillämplig i ärendet samt i en viss annan situation. Bestämmelser om förfarandet finns i 80–85 § i Bundesverfassungsgerichtsgesetz. Förfarandet initieras av domstolen och omfattar cirka 100 ärenden per år. Tyskland har inte samma system med tillstånd till fortsatt handläggning som Finland.

2.3.5 Nederländerna

I Nederländerna kan de lägre domstolarna hänskjuta en prejudikatfråga till högsta domstolen i tvistemål och brottmål samt i skatterättsliga mål. Högsta domstolens avgörande är bindande för de lägre domstolarna i ärendet i fråga. Man har varit nöjd med förfarandet med prejudikatfrågor, eftersom man med stöd av det har fått sådana rättsliga frågor till prövning i högsta domstolen som i allmänhet inte behandlas i högsta instans genom normalt ändringssökande, till exempel konsumenträttsliga, arbetsrättsliga eller hyresrättsliga mål. Prejudikatfrågor hänskjuts i civilmål till högsta domstolen i genomsnitt 10 gånger per år och i skatteärenden i genomsnitt 3 gånger per år. Förfarandet har utvidgats till att gälla brottmål först 2022, varför det ännu inte finns uppgifter om deras antal.

2.3.6 Frankrike

I *Frankrike* kan de lägre domstolarna hänskjuta en prejudikatfråga till högsta domstolen i civil- och brottmål. Högsta domstolen ska meddela sitt avgörande inom tre månader från det att begäran framställdes. Högsta domstolens avgörande är inte bindande för den lägre rätten, utan det är endast rådgivande. I genomsnitt hänskjuts cirka 10 prejudikatfrågor per år till högsta domstolen.

2.3.7 Internationella organisationer

Enligt artikel 267 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt ska Europeiska unionens domstol meddela förhandsavgöranden i frågor om giltigheten och tolkningen av unionsrätten som ställts av medlemsstaternas domstolar. EU-domstolens förhandsavgörande gäller endast tolkningen av de unionsrättsliga regler som är tillämpliga i målet, och det är den hänskjutande domstolens uppgift att avgöra målet i enlighet med den tolkning som angetts i förhandsavgörandet. Förhandsavgörandena är bindande både för den domstol som begärt förhandsavgörandet och för alla andra domstolar i medlemsstaterna.

Enligt protokoll nr 16 till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna kan de högsta domstolarna i de stater som ratificerat protokollet begära rådgivande yttranden från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna i pågående mål. Rådgivande yttranden kan begäras i principfrågor som gäller tolkningen eller tillämpningen av de rättigheter och friheter som fastställs i Europakonventionen eller dess protokoll.

3 Målsättning

Syftet med propositionen är att förbättra rättssäkerheten genom att främja högsta domstolens möjligheter att säkerställa rättskipningens enhetlighet och styrningen av rättspraxis. Avsikten är att de föreslagna metoderna effektivare än tidigare ska styra frågor av prejudikatkaraktär från de lägre domstolarna till högsta domstolen för avgörande och förbättra högsta domstolens förutsättningar att meddela prejudikat i ärenden som i hovrätten omfattas av systemet med tillstånd till fortsatt handläggning.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

4.1.1 Avgörande av en fråga i ärenden som gäller tillstånd till fortsatt handläggning (s.k. språngdispens)

Det föreslås att till rättegångsbalkens 30 kap. om fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen ska det fogas en ny 3 a § där det föreskrivs om så kallad språngdispens i högsta domstolen. I förslaget sägs det att om besvären gäller meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten och målet innehåller en fråga vars avgörande är nödvändigt för att styra rättstillämpningen eller annars med hänsyn till grunderna för besvärstillståndet, kan högsta domstolen när den meddelar besvärstillstånd eller behandlar besvären besluta att den avgör frågan. Handläggningen av ett ärende som gäller tillstånd till fortsatt handläggning fortsätter efter att frågan har avgjorts.

Den föreslagna bestämmelsen innebär i praktiken att högsta domstolen kan avgöra frågor av prejudikatkaraktär också i de ärenden där hovrätten inte har meddelat tillstånd till fortsatt

handläggning, och bedöma förutsättningarna för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning först efter detta.

4.1.2 Prejudikatfråga

Det föreslås att till 30 a kap. i rättegångsbalken ska det fogas en ny 7 § där det föreskrivs om hänskjutande av en prejudikatfråga till högsta domstolen. Enligt den föreslagna paragrafen kan tingsrätten eller hovrätten besluta att hänskjuta en fråga som gäller lagens tillämpning i ett mål som den handlägger till högsta domstolen för avgörande. Förfarandet kan tillämpas både i civil- och brottmål.

Domstolen ska avgöra om en prejudikatfråga ska hänskjutas. Domstolen ska dock höra parterna om begäran och frågan får hänskjutas endast av något särskilt skäl, om någon av parterna motsätter sig hänskjutandet. Ett mål som hovrätten handlägger som andra instans får inte hänskjutas, om någon av parterna motsätter sig hänskjutandet.

På frågan om huruvida en prejudikatfråga ska tas upp till avgörande i högsta domstolen tillämpas i tillämpliga delar bestämmelserna om meddelande av besvärstillstånd, men frågan kan tas upp till avgörande endast om det är viktigt med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller för en enhetlig rättspraxis. När högsta domstolen har avgjort en prejudikatfråga eller beslutat att inte ta upp frågan till avgörande, ska den domstol som hänskjutit frågan fortsätta handläggningen av ärendet.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Konsekvenser vid rättegång

Syftet med de föreslagna nya bestämmelserna är att i enlighet med vad som konstateras ovan effektivare än tidigare hänvisa frågor av prejudikatkaraktär till högsta domstolen för avgörande och på så sätt främja högsta domstolens möjligheter att styra rättspraxis. Detta har en positiv inverkan på den allmänna rättssäkerheten och rättsskyddet. Eftersom prejudikat i praktiken är ett effektivt sätt att styra rättspraxis och meddela auktoritativa tolkningsavgöranden bidrar en förstärkning av systemet med prejudikat till att förtydliga rättsläget och minska antalet oklara tolkningssituationer, vilket underlättar arbetet vid domstolarna i lägre instans.

Som det konstateras ovan i avsnitt 2 har högsta domstolen i flera avgöranden som gällde tillstånd till fortsatt handläggning ansett att tillstånd borde ha meddelats också på prejudikatgrund (t.ex. från de senaste åren HD:2023:2, HD:2022:3, HD:2021:39, HD:2021:27, HD:2021:1, HD:2020:94, HD:2020:62, HD:2020:49 och HD:2020:42). Antalet sådana avgöranden har varierat från några enstaka till cirka fem per år. Det kan bedömas att åtminstone en del av de frågor som behandlats i avgörandena skulle ha kunnat avgöras i högsta domstolen i det föreslagna förfarandet med så kallad språngdispens.

Det föreslagna förfarandet med prejudikatfrågor är helt nytt. Tillämpningen av förfarandet ska prövas av de lägre domstolarna och förutsätter i regel att parterna inte motsätter sig att det tillämpas. Bedömningen av antalet frågor som hänskjuts till högsta domstolen är därför förknippad med många osäkerhetsfaktorer. Närmaste jämförelsepunkt är motsvarande förfarande som tillämpas i tvistemål i Sverige, enligt vilket Sveriges högsta domstol årligen meddelar cirka 1–2 avgöranden. Tillämpningsområdet för den föreslagna regleringen är dock mer omfattande än för ovannämnda reglering i och med att förslaget också gäller brottmål och ansökningsärenden. I dessa ärendekategorier torde det dock relativt sällan bli fråga om att

hänskjuta en prejudikatfråga, eftersom förfarandet närmast lämpar sig för frågor där de fakta som inverkar på avgörandet är ostridiga.

Utifrån det som sägs ovan kan det antas att det kommer att meddelas några prejudikat per år med stöd av de föreslagna bestämmelserna. Antalet besvärstillståndsärenden i högsta domstolen som gäller förutsättningarna för tillstånd till fortsatt handläggning torde inte påverkas nämnvärt av ändringarna, men prejudikatfrågorna kan öka antalet besvärstillståndsärenden som handläggs i högsta domstolen med uppskattningsvis högst tio ärenden per år.

I de ärenden där de föreslagna nya bestämmelserna tillämpas kan förslaget i enskilda fall antas främja tillgodoseendet av parternas rättigheter samt i vissa fall förkorta de totala handläggningstiderna och minska parternas rättegångskostnader.

Den totala längden på rättegången kan i vissa fall förkortas när ändringssökande blir onödigt på grund av ett avgörande i en prejudikatfråga eller när ett ärende som gäller förutsättningarna för tillstånd till fortsatt handläggning inte längre behöver återförvisas till hovrätten för fortsatt handläggning. Samtidigt förlänger hänskjutande av en prejudikatfråga i samtliga fall handläggningstiden i den domstol som hänskjuter frågan, då handläggningen av ärendet väntar på ett avgörande i prejudikatfrågan. Om frågan inte tas upp till avgörande, är handläggningstiden i högsta domstolen vanligen några månader.

På motsvarande sätt kan rättegångskostnaderna för parterna som helhet minska i ärenden där ändringssökande eller annan fortsatt handläggning inte längre behövs tack vare de nya bestämmelserna. Det föreslagna förfarandet med prejudikatfrågor medför dock i regel också rättegångskostnader för parterna, om de deltar i utarbetandet av frågan och yttrar sig i ärendet i högsta domstolen. Dessa kostnader kan dock beräknas bli små.

De nya bestämmelserna gäller i praktiken ett mycket begränsat antal av alla ärenden som handläggs i domstolarna, och förslaget har således inte några omfattande konsekvenser för rättegångsförfarandet i allmänhet.

4.2.2 Ekonomiska konsekvenser

Propositionen ökar inte arbetsmängden avsevärt i någon rättsinstans. Den ökar inte arbetsmängden för åklagare eller offentliga rättsbiträden och inte heller de arvoden som med stöd av rättshjälpslagen eller någon annan lag betalas till privata biträden. Propositionen har därför inga betydande ekonomiska konsekvenser för staten.

4.2.3 Övriga samhällseliga konsekvenser

Propositionens viktigaste samhällseliga konsekvens är att rättssäkerheten ökar. Detta beror på att högsta domstolens möjligheter att styra rättspraxis stärks. Särskilt betydelsefull är möjligheten att meddela prejudikat i frågor som i nuläget i praktiken aldrig kommer upp till prövning i högsta domstolen. Sådana frågor gäller i synnerhet vissa fordringsärenden. Detta stärker parternas rättssäkerhet. Ett tydligare rättsläge i sådana ärenden bidrar till att minska till exempel användningen av oskäligen avtalsvillkor i konsumentärenden. Det ligger i allas intresse i samhället att rättsliga oklarheter minskar.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

Språngdispens är en korrigeringsåtgärd av teknisk natur inom systemet med besvärstillstånd som syftar till att lösa spänningen mellan systemet med tillstånd till fortsatt handläggning och högsta domstolens prejudikatroll för att minska fördröjningar av rättegångar och främja högsta domstolens möjligheter att meddela prejudikat. Alternativt skulle man kunna eftersträva samma målsättning genom att föreskriva om högsta domstolens möjligheter att allmänt avgöra ett mål eller ärende i situationer där de i nuläget i allmänhet återförvisas till hovrätten eller högsta domstolen. Detta kan dock inte anses vara ett genomförbart alternativ, eftersom det inte skulle vara en ändamålsenlig användning av högsta domstolens resurser och eftersom det skulle innebära en oförutsägbar avvikelse från principen om rättsinstansordning. Att föreskriva om ett förfarande som avviker från huvudregeln skulle vara problematiskt med tanke på att rättsläget i fråga om återförvisande av mål till stor del baserar sig på sedvanerättsliga regler och rättspraxis, vilket inte bara gäller högsta domstolen utan också hovrätterna.

Att utveckla förfarandet med prejudikatbesvär kan betraktas som ett alternativ till att föreskriva om prejudikatfrågor. Detta skulle dock inte medföra att högsta domstolen skulle ta upp sådana frågor som det i praktiken inte söks ändring i för närvarande. Möjligheterna att göra systemet med prejudikatbesvär mer attraktivt för parterna är begränsade, vilket också påverkas av att det även i fortsättningen är motiverat att man huvudsakligen vänder sig till hovrätten för att söka ändring i tingsrätten.

Ett annat alternativ kan anses vara att föreskriva om ett förfarande där högsta domstolen i stället för ett bindande rättskipningsavgörande i ett förfarande som det föreslagna utfärdar en rådgivande rättsnorm som den kan publicera som prejudikat. Detta är dock inte förenligt med högsta domstolens konstitutionella uppgift. En sådan ändring skulle innebära att gränsen mellan den dömande och den lagstiftande makten suddas ut.

6 Remissvar

6.1 Remiss

6.1.1 Inledning

I fråga om de valda metoderna grundar regeringens proposition sig på högsta domstolens initiativ om lagstiftningsåtgärder som lämnades till statsrådet den 21 juni 2023. Som bilaga till initiativet finns en [promemoria](#) av den 16 juni 2023 från högsta domstolens arbetsgrupp för ändringsökande som har utarbetats i form av en regeringsproposition.

Initiativet var [på remiss](#) den 11 september 2023–20 oktober 2023. Sammanlagt 26 remissinstanser yttrade sig. Ett sammandrag över remissvaren har publicerats ([Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 2024:4](#)).

Remissinstanserna understödde syftena med förslagen. Förslaget ansågs vara motiverat och behövligt.

Förslaget om prejudikatbesvär fick brett understöd i utlåtandena.

Även förfarandet för frågor som rör prejudikat fick positiva kommentarer i utlåtandena. I vissa utlåtanden förhåller man sig däremot kritiskt till förslaget. I utlåtandena lyfts det fram flera

frågor som det behöver göras en närmare bedömning av i beredningen. Särskild uppmärksamhet fästes vid att de avgöranden som meddelas i förfarandet är bindande och vid den tid som går åt till förfarandet. Några remissinstanser lämnade detaljerade anmärkningar om de paragrafer som föreslogs bli ändrade.

Den fortsatta beredningen av propositionen har gjorts vid justitieministeriet.

Nedan bedöms de huvudsakliga synpunkter som framkom i remissvaren angående förslagen i initiativet. I samband med detta anges vilka ändringar som gjorts i propositionen till denna del.

6.1.2 Tid som går åt till prejudikatsförfarandet

I det betänkande som bifogas initiativet konstateras det att högsta domstolen bör behandla ärenden som gäller prejudikatfrågor så snabbt som möjligt. Samtidigt anses det i betänkandet att det i praktiken inte är möjligt att hänskjuta en prejudikatfråga i ärenden som ska behandlas skyndsamt. I vissa utlåtanden från i synnerhet tingsrätterna föreslås det att det för högsta domstolen bör sättas ut en tidsfrist för avgörandet. Det har föreslagits en tidsfrist på tre månader, som tillämpas i Frankrike i motsvarande förfarande.

Att fastställa en tidsfrist för högsta domstolens handläggning av ärenden som gäller ändringssökande har ansetts problematiskt med tanke på bestämmelserna om rättsskydd i 21 § i grundlagen och domstolarnas oberoende, som tryggas i 3 § i grundlagen. Grundlagsutskottet har ansett att det i princip inte ska fastställas tidsfrister för domstolen för avgörande av besvärärenden (GrUU 15/2021 rd punkt 11). Vanligtvis har det i lagstiftningen inte fastställts några tidsfrister för domstolar som behandlar ärenden som gäller ändringssökande, om inte något annat följer av exempelvis de unionsrättsliga skyldigheterna (se 41 § i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen). I en prejudikatfråga är det i sig inte fråga om ett ärende som gäller ändringssökande, men med beaktande av att syftet med förfarandet är att meddela prejudikat och att behandlingen av ärendet i en underrätt väntar på högsta domstolens avgörande, kan förfarandet vara tillämpligt i tillämpliga delar.

Det föreslås dock att högsta domstolen åläggs en skyldighet att handlägga en prejudikatfråga utan obefogat dröjsmål. Detta kan motiveras med att förfarandet kan orsaka dröjsmål åtminstone med avgörandet i den domstol som hänskjutit ärendet, men eventuellt också påverka ärendets totala längd. Dröjsmål kan orsaka parterna kostnader och många slags olägenheter. Förfarandet kan inledas i strid med en parts uttryckliga ståndpunkt och dess tillämpningsområde omfattar också ärenden som kan ha mycket stor betydelse för parten. Således är det motiverat att strävan att stärka högsta domstolens möjligheter att meddela prejudikat, som i sista hand grundar sig på ett allmänt intresse, balanseras med en bestämmelse som beaktar en parts enskilda intresse i ett enskilt ärende. Även i Sverige har det ansetts att en utvidgning av regleringen till att omfatta även brottmål förutsätter att det föreskrivs om en skyldighet för högsta domstolen att avgöra målet skyndsamt (SOU 2013:17).

6.1.3 Den bindande karaktären hos avgöranden som meddelas i förfarandet med prejudikatfrågor och i förfarandet med språngdispens

I det betänkande som bifogas initiativet konstateras det i fråga om språngdispens att högsta domstolens avgörande i frågan bör läggas till grund för fortsatt handläggning av ärendet. När det gäller prejudikatfrågor anses det i betänkandet att högsta domstolens avgörande med anledning av en prejudikatfråga bör läggas till grund för fortsatt handläggning av ärendet på samma sätt som en mellandom som vunnit laga kraft.

Östra Finlands hovrätt kritiserade propositionen till denna del och ansåg att den väcker frågor med tanke på den rättsinstansordning som anges i grundlagen och de lägre domstolarnas oberoende och den traditionella tolkningen av dessa. Att ett prejudikat ska iaktas på samma sätt och med samma bindande verkan som lagen är betydelsefullt både principiellt och med tanke på rättskällevärdet. På dessa grunder begärde hovrätten att det vid den fortsatta beredningen skulle bedömas om de prejudikat som meddelas skulle kunna vara endast rådgivande.

Också Västra Nylands tingsrätt ansåg att den bindande karaktären är problematisk. Enligt den etablerade rättskällevärdet är högsta domstolens prejudikat svagt förpliktande rättskällor, vilket innebär att tingsrätten kan avvika från dem. En rättsligt bindande karaktär skulle vara problematisk med tanke på domarens oberoende och den etablerade rättskällevärdet. Det skulle inte heller motivera tingsrätterna att begära prejudikat.

Vid den fortsatta beredningen har man inte ändrat den utgångspunkt som högsta domstolens arbetsgrupp för ändringssökande har antagit i sitt betänkande och som på det sätt som konstaterats ovan gäller både förfarandet med prejudikatfrågor och förfarandet med språngdispens. Denna lösning grundar sig på bedömningen att frågan främst ska ses som en tillämpning av principen om rättsinstansordning och inte som en ändring som gäller rättskällevärdet. Ett avgörande av högsta domstolen är ett rättskipningsavgörande som gäller någon konkret fråga om lagtillämpning i ett enskilt mål eller ärende. Efter att ett avgörande har meddelats kan samma fråga inte längre avgöras av en lägre domstol, utan ärendet har avgjorts slutligt med avseende på denna fråga. Till denna del skiljer sig situationen knappast från att man har sökt ändring i ett delavgörande i en lägre domstol. Det kan inte anses vara klart huruvida ett rådgivande avgörande över huvud taget skulle kunna betraktas som sådan utövning av dömande makt som enligt 3 och 99 § i grundlagen hör till högsta domstolens uppgifter.

6.1.4 Partens samtycke

I betänkandet av högsta domstolens arbetsgrupp för ändringssökande föreslås det att den domstol som överväger att hänskjuta en prejudikatfråga ska höra parterna, men att deras samtycke inte är en absolut förutsättning för hänskjutande, utan att frågan av särskilda skäl kan hänskjutas trots att en part motsätter sig det.

Det ansågs att förslaget i huvudsak kan understödjas.

Julkiset Oikeusavustajat ry påpekade att om en fråga hänskjuts trots en parts motstånd, bör man till denna del överväga att jämka rättegångskostnaderna när rättegångskostnaderna fastställs.

Helsingfors hovrätt fäste uppmärksamhet vid att förfarandet mycket väl kan påverka en parts rättegångskostnader och möjlighet att söka ändring samt handläggningstiden. Därför föreslog hovrätten att förfarandet med prejudikatfrågor ska vara möjligt endast med alla parternas uttryckliga samtycke. Detta vore också konsekvent i förhållande till vad som föreskrivs om förutsättningarna för prejudikatbesvär.

Vid den fortsatta beredningen har man utgått från att samtycke av en part kan anses vara en viktig förutsättning för ett förfarande som kan medföra kostnader och dröjsmål för parten. När det infördes bestämmelser om prejudikatbesvär noterade grundlagsutskottet att förfarandet i väsentlig grad är beroende av parternas samtycke (GrUU 4/2010 rd s. 6). Förfarandet för ändringssökande har under 1900-talet systematiskt och långsiktigt utvecklats så att parterna får bestämma om ändringssökandet. I den fortsatta beredningen har man således delat de ovannämnda synpunkterna. Samtidigt finns det vägande orsaker, som är förankrade i rättsskyddet och rättssäkerheten, på grund av vilka det i betänkandet har föreslagits en möjlighet

att hänskjuta en fråga av något särskilt skäl trots en parts vägran. På dessa grunder har man i den fortsatta beredningen stannat för att föreslå den möjlighet som beskrivs i betänkandet. Förslaget har dock ändrats så att när hovrätten handlägger ett mål som besvärsinstans är det inte möjligt att hänskjuta en fråga utan partens samtycke. Detta grundar sig väsentligen på att det inte längre verkar finnas något motsvarande vägande behov av att frånga kravet på samtycke i hovrättsskedet.

6.2 Diskussionsmöte

Vid justitieministeriet ordnades den 22 april 2024 ett diskussionsmöte med högsta domstolen och de instanser som yttrat sig om högsta domstolens framställning. Deltagarna hade fått ett utkast till regeringens proposition som hade utarbetats utifrån remissvaren.

Vid diskussionsmötet ansåg man att utkastet i huvudsak kunde understödats. I utkastet framfördes vissa detaljerade synpunkter som har beaktats i den fortsatta beredningen.

Det viktigaste ändringsförslaget som framfördes under diskussionsmötet var att det enligt Finlands Juristförbund bör utfärdas bestämmelser om rättsmedel för den part mot vars vilja en fråga har hänskjutits till högsta domstolen. Av denna anledning har propositionen ändrats så att den innehåller bestämmelser om processuella klagomål.

7 Specialmotivering

7.1 Rättegångsbalken

2 kap. Om domförhet

9 §. Enligt förslaget ändras *2 mom.* på så sätt att en klagan som gäller hänskjutande av en prejudikatfråga kan behandlas och avgöras i högsta domstolen också i en sammansättning med tre ledamöter, om sammansättningen är enig om avgörandet. Bestämmelsen motsvarar i sak 10 § 1 mom. Syftet med ändringen är att göra det möjligt att samma sammansättning med tre ledamöter kan avgöra både klagan som gäller hänskjutandet av prejudikatfrågan och upptagandet av prejudikatfrågan för avgörande, om det anses vara lämpligt. Detta bidrar till ett snabbt avgörande i ärendet och en ändamålsenlig inriktning av högsta domstolens resurser. Däremot kan ärenden också avgöras i olika sammansättningar enligt vad som i respektive ärende anses vara ändamålsenligt.

14 kap. Om handläggning av mål inför rätta

4 §. Kapitel 14 i rättegångsbalken innehåller allmänna bestämmelser om handläggning av mål inför rätta. I 4 § föreslås ett nytt *2 mom.* med en informativ hänvisning till paragrafen om prejudikatfrågor.

24 kap. Om domstolens avgörande

7 §. Till paragrafen fogas ett nytt *3 mom.*, enligt vilket högsta domstolens avgörande ska fogas till tingsrättens dom, om tingsrätten har framställt en prejudikatfråga i ett mål. Detta grundar sig på att frågan i det mål som behandlats i tingsrätten har avgjorts slutligt i högsta domstolen och inte längre tas upp i tingsrätten. Av informativa skäl ska till domen också fogas högsta domstolens beslut om att inte ta upp en prejudikatfråga för avgörande.

15 §. Till paragrafen fogas ett nytt *4 mom.* som i sak motsvarar ovan beskrivna 7 § 3 mom.

30 kap. **Fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen**

3 a §. Det föreslås att det till 30 kap. i rättegångsbalken om fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen fogas en ny 3 a § där det föreskrivs om så kallad sprängdispens i högsta domstolen. Den föreslagna bestämmelsen innebär att högsta domstolen kan avgöra en fråga i ett besvärssärende, även om hovrätten inte har meddelat tillstånd till fortsatt handläggning i ärendet. Syftet är att på ovan beskrivna sätt främja högsta domstolens förutsättningar att meddela prejudikat i mål eller ärenden som omfattas av systemet med tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten. Syftet är också att göra det lättare att få ett lagakraftvunnet beslut utan obefogat dröjsmål, vilket förbättrar parternas rättsskydd.

Den föreslagna paragrafen kan tillämpas i mål och ärenden där hovrätten inte har meddelat tillstånd till fortsatt handläggning enligt 25 a kap. i lagen. Högsta domstolen har i dessa mål och ärenden alltid rollen som tredje instans, och överklagande till högsta domstolen förutsätter att högsta domstolen meddelar ändringssökanden besvärstillstånd. Hovrättens beslut genom vilket tillstånd till fortsatt handläggning har meddelats får däremot inte överklagas (25 a kap. 19 § 1 mom.).

Bestämmelsen är tillämplig i alla de brottmål, tvistemål och ansökningsärenden vars fortsatta handläggning enligt nämnda kapitel förutsätter tillstånd i hovrätten. Endast brottmål där svaranden har dömts till strängare straff än fängelse i åtta månader omfattas inte av systemet med tillstånd till fortsatt handläggning.

I de mål och ärenden som avses i den aktuella paragrafen har hovrätten ansett att ingen av de grunder för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning som anges i 25 a kap. 11 § har uppfyllts. Enligt 1 mom. 3 punkten i den paragrafen ska tillstånd till fortsatt handläggning också meddelas, om det är viktigt att meddela tillstånd med tanke på lagens tillämpning i andra likadana mål (s.k. prejudikatgrund). Om hovrätten trots att målet innehåller en fråga av prejudikatkaraktär inte har meddelat tillstånd till fortsatt handläggning, kan högsta domstolen ta upp frågan för avgörande. Undantagsvis kan det också vara fråga om att hovrätten felaktigt ansett att målet omfattas av tillämpningsområdet för systemet med tillstånd till fortsatt handläggning.

Paragrafen kan tillämpas både i fall där hovrätten vägrat tillstånd till fortsatt handläggning i målet som helhet och i fall där tillstånd inte har meddelats någon av dem som överklagat i saken eller i någon del av målet (25 a kap. 12 §). Möjligheten är till nytta framför allt i den senare nämnda situationen, eftersom beslutet då får överklagas först i samband med avgörandet i huvudsaken (25 a kap. 19 § 2 mom.).

När hovrätten genom sitt beslut avslår ändringssökandens begäran om tillstånd till fortsatt handläggning träffar hovrätten inte ett materiellt avgörande i målet, utan det är tingsrättens avgörande som gäller. Om ändringssökanden då överklagar beslutet hos högsta domstolen och om besvärstillstånd meddelas, är det i högsta domstolen i nuläget endast fråga om huruvida ändringssökanden meddelas tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten. Högsta domstolen har därigenom inte möjlighet att materiellt avgöra en eventuell, kanske även mycket betydande fråga, i målet. Om högsta domstolen meddelar tillstånd till fortsatt handläggning, är följden i allmänhet att målet återförvisas till hovrätten.

Enligt den föreslagna bestämmelsen kan högsta domstolen i dessa situationer när den meddelar besvärstillstånd eller behandlar besvären besluta att den själv tar upp frågan direkt för behandling och avgörande, även om hovrätten inte har avgjort frågan materiellt. Detta avviker från principen om rättsinstansordning, eftersom högsta domstolen då direkt bedömer

tingsrättens avgörande i den frågan och själv avgör frågan. Högsta domstolen behöver inte nödvändigtvis avgöra hela målet, utan det är tillräckligt att avgöra frågan av prejudikatkaraktär. Högsta domstolen kan fatta beslut om det föreslagna förfarandet antingen i samband med att den meddelar besvärstillstånd i den sammansättning som behandlar besvärstillståndsärenden eller senare i den sammansättning som behandlar besvären.

Förfarandet enligt den föreslagna paragrafen kan gälla alla de frågor för vilka högsta domstolen också i nuläget när ändring söks i ett avgörande i sakfrågan kan meddela begränsat besvärstillstånd med stöd av 30 kap. 3 § 2 mom. 2 punkten. Dessa är i allmänhet rättsliga frågor av prejudikatkaraktär, vars avgörande i högsta domstolen är nödvändigt för att styra rättstillämpningen. Det kan exempelvis vara fråga om en bestämd förutsättning för straffrättsligt ansvar eller om en delfråga som gäller civilrättslig skyldighet. Det är alltid fråga om tillämpning av rättsnormerna i det aktuella målet och det är i förfarandet inte möjligt att enbart ge ett allmänt yttrande om någon rättslig fråga. Frågan ska med andra ord vara relevant för målets avgörande, eftersom det är fråga om utövande av dömande makt.

Bestämmelser om begränsning av tillstånd till fortsatt handläggning finns i 25 a kap. 12 §. Paragrafen gäller också meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning i högsta domstolen och bör därför också beaktas i förfarandet med språngdispens, varefter behandlingen av frågan om meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning i högsta domstolen fortsätter. Paragrafen ska emellertid inte gälla hur högsta domstolen med stöd av 30 kap. 3 § 2 mom. som en del av avgörandet om besvärstillstånd kan begränsa en fråga som den i förfarandet med språngdispens tagit upp för avgörande. Detta för att avgörandet av en fråga av prejudikatkaraktär i förfarandet med språngdispens föregår beslutet om tillstånd till fortsatt handläggning. I förfarandet ska emellertid på det sätt som beskrivs ovan beaktas att det är fråga om ett ärende som gäller tillstånd till fortsatt handläggning. Med andra ord kan högsta domstolen i förfarandet med språngdispens avgöra vilken fråga som helst, som besvärstillståndet med stöd av de bestämmelser som gäller för frågan kan begränsas till att gälla, men om högsta domstolen efter att ha avgjort frågan kommer fram till att tillstånd till fortsatt handläggning ska meddelas, ska en eventuell begränsning av tillståndet till fortsatt handläggning göras i enlighet med 25 § kap 12 §.

Ett exempel på en situation där det föreslagna förfarandet med språngdispens i fortsättningen kan tillämpas är HD:2020:94. Målet gällde huruvida tillstånd till fortsatt handläggning i ett brottmål ska meddelas målsäganden, som hade yrkat gottgörelse för dröjsmål vid rättegång utan att framställa några yrkanden mot svaranden. Högsta domstolen har meddelat målsäganden besvärstillstånd och återförvisat ärendet till hovrätten. Hovrätten har senare avgjort ärendet på så sätt att den inte ändrat tingsrättens domslut, varefter högsta domstolen har tagit upp yrkandet om gottgörelse för avgörande i sak i och med målsägandens nya besvär. Högsta domstolen har slutligen avgjort ärendet i avgörandet HD:2023:26, där hovrättens domslut inte ändrades. Om förfarandet med språngdispens hade tillämpats när ärendet första gången avgjordes i högsta domstolen, skulle högsta domstolen ha kunnat avgöra frågan slutligt utan att återförvisa ärendet till hovrätten.

Förfarandet med språngdispens kan också vara tillämpligt i en situation där behovet att meddela besvärstillstånd ska bedömas i ljuset av huruvida tingsrättens avgörande belastas av ett fel i förfarandet. Då kan högsta domstolen efter att den meddelat besvärstillstånd avgöra om förfarandet varit felaktigt, och efter att ha avgjort denna fråga separat bedöma om tillstånd till fortsatt handläggning behöver meddelas.

Enligt 30 kap. 3 § 3 mom. får högsta domstolen, om begränsat besvärstillstånd meddelas enligt 2 mom. 2 punkten, till övriga delar grunda sitt avgörande på de omständigheter som anges i det överklagade avgörandet. I det föreslagna förfarandet innebär detta tingsrättens avgörande, som

är det avgörande som gäller. Eftersom emellertid ett eventuellt meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten ännu är anhängigt, kan förfarandet närmast gälla frågor där omständigheterna i ärendet är ostridiga eller vars avgörande i övrigt inte kräver ställningstagande i bevisfrågan. Avsikten är inte att muntlig bevisning ska tas emot i högsta domstolen i detta förfarande.

I vilka fall det föreslagna förfarandet används avgörs av högsta domstolen. Ett alternativ till förfarandet är fortfarande att högsta domstolen meddelar besvärstillstånd och tillstånd till fortsatt handläggning i ärendet och återförvisar det till hovrätten för avgörande, även om det i ärendet ingår en fråga av prejudikatkaraktär. Det centrala är bedömningen av hur god grund rättegången i det skedet ger för högsta domstolens avgörande. Detta påverkas av hur uttömmande parterna redan drivit frågan i tingsrätten och hur utförligt tingsrätten har motiverat avgörandet i frågan. I vissa fall är det mer motiverat att återförvisa ärendet till hovrätten för avgörande och invänta ett eventuellt nytt överklagande, varvid också hovrättens avgörande i frågan finns att tillgå.

Avgörandet av frågan direkt i högsta domstolen förutsätter inte begäran eller samtycke av parterna. Vid ansökan om besvärstillstånd och besvär som gäller tillstånd till fortsatt handläggning kan emellertid uppmärksamhet fästas vid denna möjlighet. Högsta domstolen kan meddela besvärstillstånd och besluta att själv avgöra frågan redan innan bemötande begärs av motparten. Bemötande ska emellertid begäras innan frågan avgörs. Med stöd av principen om hörande ska högsta domstolen bereda parterna tillfälle att yttra sig om huruvida det är motiverat att ta upp frågan direkt för avgörande i högsta domstolen, eller om den fråga som tagits upp direkt för avgörande, om detta inte framgår exempelvis av ansökan om besvärstillstånd. Detta grundar sig på att parten förlorar sin möjlighet att söka ändring om ärendet avgörs direkt i högsta domstolen, och det får inte komma som en överraskning för parten. Vid behandlingen av ärendet iaktas bestämmelserna i 30 kap. Vid behandlingen ska det emellertid beaktas att kraven på en rättvis rättegång i vissa situationer i språngdispensärenden kan förutsätta muntlig förhandling i högsta domstolen med lägre tröskel än i andra ärenden. Detta eftersom parten har en mer omfattande rätt att bli muntligen hörd i hovrätten när hovrätten avgör ett ärende som besvärinstans än i högsta domstolen. Denna rättighet kan typiskt antas bli åsidosatt i språngsdispensärenden, varvid det av de förpliktelser som gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna i vissa situationer kan följa att högsta domstolen trots den fakultativa ordalydelsen i 30 kap. 20 § i rättegångsbalken är skyldig att hålla en muntlig förhandling.

I det fall att högsta domstolen meddelar besvärstillstånd och beslutar att själv avgöra frågan, avgörs frågan om meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten först efter det att den först nämnda frågan har avgjorts. Efter att frågan avgjorts, i allmänhet i samband därmed, avgör högsta domstolen om ändringssökanden ska meddelas tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten.

Av ärendets natur följer att högsta domstolen, när den efter att frågan avgjorts prövar om tillstånd till fortsatt handläggning behöver meddelas, ska tillämpa grunderna för tillstånd till fortsatt handläggning enligt 25 a kap. 11 § i ljuset av syftet med språngsdispensförfarandet. Exempelvis är det i allmänhet inte ändamålsenligt att meddela tillstånd till fortsatt handläggning på prejudikatgrund efter att frågan avgjorts. Tillstånd till fortsatt handläggning ska efter att frågan avgjorts prövas i ljuset av avgörandet i frågan samt de lägre instansernas domslut. Om högsta domstolens avgörande motsvarar tingsrättens avgörande, behöver tillstånd till fortsatt handläggning i allmänhet inte meddelas, och tingsrättens avgörande blir gällande i övrigt. Om däremot högsta domstolens avgörande avviker från tingsrättens avgörande, behöver tillstånd till fortsatt handläggning i allmänhet meddelas, eftersom det finns anledning att betvivla att tingsrättens domslut i målet är riktigt. I enlighet med de allmänna processprinciperna får högsta

domstolen emellertid för att undvika dröjsmål också avgöra målet materiellt utan att återförvisa det till hovrätten, om parternas rättsskydd inte kräver något annat. Här ska hänsyn tas till parternas rätt att få sitt mål avgjort utan obefogat dröjsmål. I vissa situationer kan det nämligen vara oändamålsenligt att ett enkelt och entydigt mål ännu i detta skede i strid med parternas vilja återförvisas till hovrätten på grund av principen om rättsinstansordning. Samtidigt kan det främja högsta domstolens möjligheter att koncentrera sina resurser till att meddela prejudikat. I sig är det också möjligt att tillstånd till fortsatt handläggning i en annan fråga i målet som avgörs av någon annan instans än högsta domstolen meddelas samtidigt och att målet till denna del återförvisas till hovrätten. Frågan kan också till vissa delar avgöras direkt i högsta domstolen och till övriga delar återförvisas till hovrätten.

Ett avgörande som högsta domstolen meddelat i det föreslagna förfarandet ska ha motsvarande betydelse som prejudikat i allmänhet.

Om högsta domstolen återförvisar målet till hovrätten efter att ha avgjort frågan, ska högsta domstolens avgörande i frågan ligga till grund för den fortsatta behandlingen av målet.

30 a kap. **Prejudikatbesvär och prejudikatfrågor**

7 §. I 30 a kap. i rättegångsbalken föreskrivs det om prejudikatbesvär. Till kapitlet föreslås en ny 7 § med bestämmelser om prejudikatfrågor. Samtidigt ändras kapitlets rubrik och till kapitlet fogas mellanrubriker som förtydligar kapitlets struktur.

Enligt den föreslagna paragrafens *1 mom.* kan tingsrätten eller hovrätten genom sitt beslut hänskjuta en fråga som gäller lagens tillämpning i ett mål som den behandlar till högsta domstolen för avgörande. En sådan fråga benämns i bestämmelsen prejudikatfråga. Bestämmelsen gäller alla rättskipningsärenden som behandlas i de allmänna domstolarna, det vill säga tvistemål, brottmål och ansökningsärenden. Bestämmelsen gäller också mål och ärenden som tingsrätten behandlar som jorddomstol eller sjörättsdomstol. Bestämmelsens tillämpningsområde är med andra ord betydligt mer omfattande än i den svenska regleringen som använts som förebild och vars användningsområde i praktiken visat sig vara snävare än önskat.

Bestämmelsen ska utöver de allmänna domstolarna också tillämpas i marknadsdomstolen i mål och ärenden på vars behandling i marknadsdomstol tillämpas rättegångsbalken och där ändring i ett avgörande av marknadsdomstolen enligt 7 kap. 4 § i lagen om rättegång i marknadsdomstolen får sökas hos högsta domstolen. Detta grundar sig på hänvisningsbestämmelserna i lagen om rättegång i marknadsdomstolen (4 kap. 17 §, 5 kap. 17 §). Rättegångsbalken tillämpas inte på behandling av mål och ärenden i försäkringsdomstolen. Den föreslagna bestämmelsen ska således inte gälla försäkringsdomstolen ens i de mål och ärenden där ändring i försäkringsdomstolens avgörande kan sökas hos högsta domstolen. Bestämmelsen ska inte heller gälla arbetsdomstolen, eftersom ändring i dess avgöranden inte kan sökas hos högsta domstolen. Bestämmelsen ska på samma grund inte gälla riksrätten.

Vanligen är det mest ändamålsenligt att hänskjuta en fråga av prejudikatkaraktär i ett mål till högsta domstolen för avgörande redan när målet behandlas i första instans. Då är i allmänhet fördelen med användningen av förfarandet med tanke på målets avgörande och parterna som störst. Det dröjsmål som parterna orsakas genom förfarandet kompenseras av att man får ett slutligt avgörande i en fråga av prejudikatkaraktär redan i ett tidigt skede och att rättegången därigenom eventuellt kan inriktas på ett mer ändamålsenligt sätt.

Behovet att hänskjuta en prejudikatfråga kan emellertid också komma fram i samband med ett ärende som gäller ändringssökande i hovrätten. Det kan vara fallet exempelvis i en situation där en fråga av prejudikatkaraktär gäller hovrättsförfarandet eller i övrigt framkommer först i hovrätten. I ett mål som hovrätten behandlar som första instans har hovrätten motsvarande möjligheter att framställa en prejudikatfråga som tingsrätten. Då avviker hovrättens prövning av om frågan ska hänskjutas till högsta domstolen inte nämnvärt från prövningen i tingsrätten.

Däremot ska hovrätten i andra situationer i princip förhålla sig återhållsamt till att hänskjuta prejudikatfrågor. Inledandet av förfarandet i hovrättsskedet innebär i allmänhet att den totala rättegångstiden förlängs, och fördelarna av förfarandet för parterna är i allmänhet betydligt mindre än i tingsrättsskedet. När hovrätten identifierar en fråga av prejudikatkaraktär är det i enlighet med principen om rättsinstansordning oftast motiverat att den avgör frågan själv, vid behov exempelvis i förstärkt avdelning, och enligt prövning offentliggör avgörandet. Om däremot hovrätten i ett enskilt mål bedömer att fördelarna med förfarandet är exceptionellt stora och att behovet av ett prejudikat är vägande, finns det inget hinder för att hänskjuta en prejudikatfråga i ett ärende som gäller ändringssökande.

I marknadsdomstolen ska förutsättningarna för hänskjutning i de ovan nämnda ärendegrupperna vara desamma som i tingsrätten.

Med hänsyn till den tid som krävs för handläggningen av en prejudikatfråga i högsta domstolen, är det i praktiken inte möjligt att hänskjuta en prejudikatfråga i mål som ska behandlas skyndsamt. Sådana är exempelvis mål som avses i 5 kap. 13 § i lagen om rättegång i brottmål, i vilka huvudförhandlingen ska inledas inom en viss tid från det att brottmålet blev anhängigt.

Den domstol som behandlar målet avgör själv i vilket skede av behandlingen den hänskjuter en prejudikatfråga till högsta domstolen för avgörande. Typiskt ska det ske vid skriftlig eller muntlig förberedelse. Eftersom det inte föreslås ändringar i bestämmelserna om rättegångsförfarandet i tingsrätten och hovrätten, ska en prejudikatfråga i vilket fall som helst hänskjutas till högsta domstolen för avgörande innan den hänskjutande domstolen har träffat sitt avgörande i bevisfrågan om stridiga faktafrågor. Avsikten är således inte att den hänskjutande domstolen ska träffa ett avgörande om stridiga faktafrågor som är jämförbart med en sådan mellandom som avses i 11 kap. 5 a § i lagen om rättegång i brottmål för att kunna hänskjuta en prejudikatfråga om den rättsliga bedömningen av dessa fakta till högsta domstolen för avgörande. Av detta följer att förfarandet i praktiken närmast kan gälla sådana frågor för vars avgörande relevanta fakta i målet är ostridiga.

Förfarandet med prejudikatfrågor kan hänföra sig till en likadan, för målets avgörande relevant fråga som gäller ett begränsat problem och om vilken det för närvarande föreskrivs i 30 kap. 3 § 2 mom. 2 punkten i rättegångsbalken. Enligt bestämmelsen kan besvärstillstånd bland annat begränsas till att gälla en fråga vars avgörande är nödvändigt för att styra rättstillämpningen.

En prejudikatfråga kan inte gälla en abstrakt lagtolkningsfråga, exempelvis frågan om huruvida en bestämmelse i lagen allmänt strider mot grundlagen, EU-rätten eller internationella förpliktelser som är bindande för Finland. Till högsta domstolen hänskjuts således för avgörande en konkret fråga som är relevant för avgörandet av ett anhängigt rättskipningsärende och som högsta domstolen också avgör genom att tillämpa lagen på fakta i målet.

En prejudikatfråga kan exempelvis gälla processförutsättningarna i en situation där det är oklart om tingsrätten är behörig att pröva ärendet. Det kan exempelvis vara fråga om huruvida talan hör till en allmän domstols eller arbetsdomstolens behörighet, såsom i avgörandena HD:2015:48 och HD:2011:70. Då kan man genast i början av rättegången försäkra sig om att målet har inletts

vid rätt domstol. Som exempel på sådana oklarheter med avseende på behörighet kan dessutom nämnas avgörandena HD:2019:1 och HD:2022:24, där det i de aktuella målen varit oklart huruvida prövningen av vissa tvister i samband med avtal som ingåtts av offentligrättsliga samfund hörde till allmän domstol. Det bör emellertid noteras att en fråga som gäller behörighet ska ha karaktären av prejudikat för att det ska kunna anses motiverat att hänskjuta frågan till högsta domstolen för avgörande. Avsikten är inte att tingsrätten i rutinmässiga mål genom förfarandet exempelvis ska säkerställa huruvida den är behörig i ärendet eller inte. Avsikten är inte heller i övrigt att skapa ett system där man genom en förhandskontroll i högsta domstolen minimerar risken för rättegångskostnader som orsakas parterna av ett felaktigt avgörande i underrätt, utan att utvidga högsta domstolens möjligheter att allmänt styra rättstillämpningen genom att meddela prejudikat.

En annan typsituation är oklarheter som beror på att övergångsbestämmelserna i en ny lag lämnar rum för tolkningar. Oklarheterna kan gälla ett stort antal ärenden, varför det med tanke på en enhetlig och effektiv rättskipning är viktigt att så snabbt som möjligt få högsta domstolens avgörande. Som exempel på sådana problemsituationer i anslutning till ikraftträdandet av lagändringar kan nämnas avgörandena HD:2019:20 och HD:2020:11.

En prejudikatfråga kan också gälla exempelvis en oklar rättslig fråga om hur ersättningsgrunden ska bedömas i ett skadeståndsärende. Då kan ersättningsgrunden utredas före exempelvis orsakssambandet mellan skadan och den påstådda ansvarsgrunden samt en eventuellt även arbetsdryg utredning av skadebeloppet. Som ett exempel på en sådan situation kan nämnas avgörandet HD:2022:75, där domstolen avgjorde frågan om staten hade strikt ansvar för ersättning av skada som orsakats av att kvarstad utverkats i onödan. En prejudikatfråga kan också gälla exempelvis fördelningen av bevisbördan.

I brottmål kan en prejudikatfråga gälla exempelvis preskribering av åtalsrätt eller en procedurfråga. I fråga om avgörande i sak kan en prejudikatfråga exempelvis gälla uppfyllandet av ett enskilt rekvisit. Som exempel kan nämnas frågan om huruvida den narkotika som avses i åtalet i ett mål som gäller narkotikabrott ska betraktas som sådan synnerligen farlig narkotika som avses i 50 kap. 5 § 2 mom. i strafflagen (se HD:2004:127, HD:2005:56 och HD:2017:33). Det är också möjligt att fråga exempelvis huruvida antalet djur i ett ärende som gäller djurskyddsbrott överstiger vad som i 17 kap. 14 a § 2 punkten avses med ett mycket stort antal djur (HD:2020:44). Inga hinder finns heller för att frågan kan gälla huruvida ett ostridigt förfarande i en kontroversiell situation exempelvis uppfyller rekvisitet för förskingring (t.ex. HD:2005:10). I erkända och klara mål kan det förekomma prejudikatfrågor som gäller någon delfråga vid bestämmande av straff, t.ex. huruvida en brottmålsdom som meddelats i en främmande stat ska beaktas med stöd av 7 kap. 6 § i strafflagen (t.ex. HD 2023:74). Däremot är förfarandet inte avsett att hänskjuta frågor som gäller straffmätning eller val av straffart till högsta domstolen för avgörande.

Det är viktigt att den hänskjutande domstolen tänker på att de uttryck som används i beslutet om hänskjutande inte bryter mot oskuldspresumtionen. Också högsta domstolen bör fästa uppmärksamhet vid detta när den avgör frågan.

Initiativet att hänskjuta en prejudikatfråga till högsta domstolen för avgörande kan komma antingen från den domstol som behandlar målet eller från parterna. Det är alltid domstolen som fattar beslutet om hänskjutande. Domstolen är således inte skyldig att hänskjuta en fråga till högsta domstolen för avgörande, även om alla parter anser att det är motiverat.

Den domstol som behandlar målet ska fatta beslut om att hänskjuta prejudikatfrågan, och den fråga som ska hänskjutas till högsta domstolen för avgörande ska klart specificeras i slutsatsen.

Till den del som målet inte hänskjuts till högsta domstolen kvarstår det i den domstol som behandlar målet för att invänta högsta domstolens avgörande, och högsta domstolen har inte behörighet att avgöra det. Också av denna orsak ska den fråga som hänskjuts uppges exakt och noga avgränsat i slutsatsen. I slutsatsen ska det exempelvis konstateras att till högsta domstolen hänskjuts för avgörande frågan om huruvida den narkotika som svaranden ostridigt innehaft på det sätt som beskrivs i en bestämd åtalspunkt ska betraktas som synnerligen farlig narkotika enligt 50 kap. 2 § 1 punkten. I beslutets motivering ska domstolen redogöra för fakta som inverkar på avgörandet i frågan och uppge om de är ostridiga eller stridiga. Domstolen ska i motiveringen också lägga fram sin uppfattning om varför det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller för en enhetlig rättspraxis är viktigt att frågan prövas av högsta domstolen. Det är tillräckligt att kortfattat framföra de omständigheter på grundval av vilka domstolen anser att frågan är av prejudikatkaraktär.

Bestämmelser om sökande av ändring i ett beslut genom vilket domstolen hänskjuter en prejudikatfråga till högsta domstolen för avgörande finns i 8 §. Ändring får inte sökas genom besvär i ett beslut genom vilket domstolen avslår partens begäran att hänskjuta en prejudikatfråga, och över det får det inte heller klagas. Ett sådant beslut ska motiveras.

Syftet med den föreslagna bestämmelsen är inte att ingripa i tingsrättens möjlighet att meddela en mellandom i ett mål med stöd av 24 kap. 6 § i rättegångsbalken eller 11 kap. 5 a § i lagen om rättegång i brottmål. Bestämmelsen innebär heller inget ingrepp i domstolens skyldighet att tillämpa grundlagens 106 och 107 §. Om tillämpningen av nämnda bestämmelser aktualiseras i ett mål, kan domstolen enligt prövning avgöra frågan själv eller hänskjuta frågan till högsta domstolen för avgörande.

Den hänskjutande domstolen kan inte återta sitt beslut att hänskjuta målet.

Enligt paragrafens 2 *mom.* ska domstolen i enlighet med principen om hörande som tillämpas vid rättegång ge parterna tillfälle att bli hörda innan beslut om hänskjutande fattas. Hörandet ska gälla huruvida det i målet är motiverat att hänskjuta den fråga som väckts till högsta domstolen för avgörande. Domstolen kan samtidigt ställa parterna frågan om de samtycker till att hänskjuta en prejudikatfråga. Om parterna antingen meddelar att de samtycker till att frågan hänskjuts eller inte ger något svar på förfrågan, uppfylls förutsättningarna för hänskjutande till denna del. Parterna har i samband med hörandet också möjlighet att lägga fram sin uppfattning om formuleringen av frågan. Domstolen kan även efter att ha hört sig för om parternas samtycke göra tekniska och uttrycksmässiga ändringar i den beslutshandling genom vilken frågan hänskjuts till högsta domstolen för avgörande.

Den domstol som behandlat målet som första instans får emellertid hänskjuta en fråga av något särskilt skäl, även om en eller flera parter motsätter sig hänskjutandet. Ett särskilt skäl att hänskjuta en prejudikatfråga trots att en part motsatt sig kan exempelvis vara att det med hänsyn till en omfattande ärendekategori är viktigt att frågan avgörs. Tingsrätterna kan exempelvis behandla många summariska fordringsärenden, där samma rättsligt oklara fråga upprepas och där ändring i de avgöranden som meddelats typiskt inte söks exempelvis på grund av ringa intresse eller motpartens passivitet. I ett sådant mål kan det vara viktigt att hänskjuta en prejudikatfråga till högsta domstolen för avgörande, så att högsta domstolen kan meddela ett avgörande som styr rättskipningen. I sådana situationer kan man i regel inte anse det motiverat att en part genom att motsätta sig kan förhindra tingsrätten att hänskjuta en prejudikatfråga som den anser vara nödvändig. De synpunkter som parten lagt fram som grund för sitt motsättande ska emellertid beaktas vid prövningen.

Vid bedömningen av särskilt skäl ska betydande vikt läggas vid vilken betydelse det har för parten att behandlingen av målet kan dra ut på tiden. Hänsyn ska också tas till hur länge behandlingen av målet har pågått fram till dess. Om målet redan har dragit ut på tiden, ska parternas motsättande ges större vikt än normalt. Detta är också fallet om flera parter motsätter sig hänskjutandet. I dispositiva tvistemål betonas vid prövningen typiskt huruvida beslutet om hänskjutande på grund av det dröjsmål som det ger upphov till kränker kärandens rätt att få sitt mål avgjort inom rimlig tid och till rimliga kostnader.

Om en prejudikatfråga hänskjuts till högsta domstolen för avgörande trots att en part motsätter sig det betyder det i praktiken att partens vilja åsidosätts i det allmännas intresse. I ett dispositivt tvistemål innebär detta en avvikelse från den så kallade dispositionsprincipen. Å andra sidan hänför förfarandet sig även i sådana fall till en rättsfråga som är relevant för avgörandet av parternas krav och som det i allmänhet också ligger i parternas intresse att snabbt få ett slutligt svar på. Vid prövningen av ett hänskjutande ska i alla fall i en sådan situation uppmärksamhet fästas vid att hänskjutandet kan fördröja avgörandet i ärendet och orsaka parterna ekonomiska kostnader, och att hänskjutandet i vilket fall som helst de facto inskränker parternas rätt att söka ändring på grund av avvikelsen från principen om rättsinstansordning. Således ska ett hänskjutande mot parternas vilja anses vara synnerligen exceptionellt. I dispositiva tvistemål betonas vid prövningen typiskt huruvida beslutet om hänskjutande på grund av det dröjsmål som det ger upphov till kränker kärandens rätt att få sitt mål avgjort inom rimlig tid och till rimliga kostnader. I brottmål berättigar i regel inte ens ett vägande allmänt behov av att få ett prejudikat i en fråga att i strid med partens vilja vidta ett förfarande som medför dröjsmål.

Hovrätten får inte hänskjuta en fråga till högsta domstolen, om det är fråga om ett mål som hovrätten behandlar som andra instans och någon av parterna motsätter sig hänskjutandet. Detta grundar sig för det första på att det i ett ärende som gäller ändringssökande som redan gått vidare till hovrätten typiskt inte finns ovannämnda vägande skäl att hänskjuta ärendet till högsta domstolen för avgörande. För det andra är på ovan beskrivna sätt förhållandet mellan de fördelar och nackdelar som förfarandet innebär för parten i överklagandeskedet i hovrätten inte lika gynnsamt som i tingsrätten eller hovrätten när den behandlar målet som första instans. Förfarandet kan också medföra ekonomiska kostnader för parterna.

Om parten återtar sitt samtycke efter att prejudikatfrågan redan hänskjutits till högsta domstolen, har återtagandet ingen inverkan. Om parten däremot återtar sitt samtycke innan ärendet hänskjuts, ska ärendet bedömas på nytt som om inget samtycke hade getts.

I beslutet om hänskjutande av en fråga ska det redogöras för hur parterna har hörts innan beslutet om hänskjutande fattades och hur de förhållit sig till saken. Om någon av parterna har motsatt sig att en prejudikatfråga hänskjuts, ska det i beslutet uppges vad som enligt den handläggande domstolen är ett särskilt skäl för att frågan ska hänskjutas trots att parten motsätter sig det.

8 §. I paragrafen föreskrivs det om sökande av ändring i en situation där domstolen hänskjuter en fråga till högsta domstolen för avgörande mot partens vilja. Partens rättsskydd förutsätter att parten uttryckligen kan bestrida förutsättningarna för hänskjutande. Rättsskyddsarrangemanget motsvarar i huvudsak förfarandet i en situation där missnöjesanmälan som gäller prejudikatbesvär har godkänts och motparten inte anser sig ha gett sitt samtycke till prejudikatbesvären (RB 30 a kap. 4 § 2 mom.).

Enligt paragrafens *1 mom.* får ändring i ett beslut om hänskjutande inte sökas genom besvär. Detta för att möjligheten till ordinarie ändringssökande för det första skulle kunna fördröja rättegången betydligt. För det andra skulle det inte vara ändamålsenligt om det vore möjligt att

i hovrätten söka ändring i ett avgörande som gäller förutsättningarna för hänskjutande samtidigt som frågan om upptagande av en prejudikatfråga för avgörande är anhängig i högsta domstolen.

Enligt paragrafens 2 *mom.* får en part anföra klagan hos högsta domstolen över ett beslut om hänskjutande. Det är fråga om så kallad processuell klagan genom vilken man på samma sätt som vid besvär kan bestrida grunderna för domstolens avgörande såväl på rättsliga grunder som på faktagrunder. Klagoskriften ska lämnas in till kansliet för den domstol som hänskjutit frågan inom 14 dagar från den dag då beslutet om hänskjutande meddelades eller avkunnades. Syftet med en kort tidsfrist är att minska dröjsmålet på grund av klagan.

Vem som har rätt att anföra klagan avgörs i enlighet med allmänna principer och är i sista hand beroende av rättspraxis. Hänsyn bör tas till att rättsskyddsarrangemanget är uppbyggt i två steg: domstolen har först skyldighet att med stöd av 7 § 2 *mom.* höra parterna om hänskjutandet och därefter kan en part som är missnöjd med beslutet om hänskjutande anföra klagan över beslutet. Vikt ska också läggas vid att samtycke inte kan återtas efter att frågan hänskjutits till högsta domstolen. På dessa grunder är klagan i första hand avsedd som rättsmedel för en part som uttryckligen motsatt sig hänskjutandet. Däremot får också en part som anser att han eller hon inte blivit hörd om hänskjutandet på behörigt sätt anföra klagan. Klagan får också anföras av en part då domstolen har ansett att parten gett sitt samtycke till hänskjutande, men parten hävdar att hans eller hennes utsaga tolkats felaktigt. I praktiken kan det emellertid också förekomma andra situationer där en part har rätt att anföra klagan, och dessa avgörs liksom det konstaterats enligt allmänna principer.

Klagan får anföras över tingsrättens, hovrättens och marknadsdomstolens beslut. Klagan får också anföras över ett beslut om hänskjutande i ett mål som hovrätten behandlat som fullföljdsinstans.

Klagan grundar sig sannolikt oftast på att parten anser att det inte förekommit ett sådant särskilt skäl för hänskjutande som avses i 7 § 2 *mom.* Det finns emellertid inget hinder för en part att anföra klagan över hänskjutande med stöd av någon annan grund. En part kan exempelvis bestrida huruvida den fråga som beslutet om hänskjutande gäller till sin karaktär eller natur är sådan att tingsrätten kan hänskjuta frågan till högsta domstolen för avgörande. Klagan får således anföras exempelvis över att den fråga som hänskjutits enligt parten är abstrakt eller saknar betydelse för avgörandet av målet eller är förenad med en tvistig bevisfråga. Klagan kan däremot inte grunda sig på påståendet att frågan inte har prejudikatvärde. Detta avgörs nämligen av högsta domstolen på tjänstens vägnar när domstolen fattar beslut om att ta upp frågan för avgörande. Sålunda förutsätter för det första partens rättsskydd inte möjlighet att bestrida denna omständighet, och för det andra skulle avgörandet av frågan i samband med det ärende som gäller klagan innebära att frågan avgörs två gånger i högsta domstolen, vilket inte är motiverat. Parten kan emellertid också bestrida innehållet i beslutet om hänskjutande, exempelvis till vilken del frågan hänskjuts till högsta domstolen. Eftersom det i alla situationer är domstolen som fattar beslut om hänskjutandet av en fråga, kan parten emellertid inte anföra klagan över tingsrättens beslut att inte hänskjuta en fråga till högsta domstolen eller genom klagan kräva ett mer omfattande hänskjutande.

Fatalietiden för klagan hör till de fatalietider vars återställande parten kan ansöka om hos högsta domstolen i enlighet med 31 kap. 17 och 18 § i rättegångsbalken.

Enligt paragrafens 3 *mom.* ska högsta domstolen vid behandlingen av klagan i tillämpliga delar iaktta bestämmelserna i 30 kap. om fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen i ärenden som hovrätten har avgjort som fullföljdsinstans. Med avvikelse från 30 kap. 10 § behöver bemötande emellertid inte begäras av klagandens motpart om det är uppenbart obehövligt. Det

motsvarar vad som allmänt föreskrivs om behandling av klagan i 31 kap. 4 § 2 mom. och i fråga om processuell klagan exempelvis i 3 kap. 19 § 2 mom. i tvångsmedelslagen.

Klagan ska avgöras utan obefogat dröjsmål. Samma skyldighet gäller upptagandet av en prejudikatfråga för avgörande och avgörandet av frågan, vilket skulle fördröjas av en anhängig klagan. Till denna del hänvisas det till vad som framförs i motiveringen till 9 §.

Om klagan anförs över förutsättningarna för hänskjutande till högsta domstolen, avgör högsta domstolen i vilken ordning upptagandet av frågan för avgörande och den klagan som gäller beslutet om hänskjutande ska avgöras. Om högsta domstolen anser att det inte funnits förutsättningar för hänskjutande av frågan, förfaller givandet av utlåtande om upptagandet av frågan för avgörande. Om högsta domstolen däremot först beslutar att inte ta upp frågan för avgörande, förfaller givandet av utlåtande om klagan. Frågan kan emellertid inte tas upp för avgörande innan klagan har avgjorts. För att göra det möjligt att avgöra ärendena gemensamt fogas till 2 kap. 9 § 2 mom. möjligheten att avgöra en sådan klagan i en sammansättning med tre ledamöter, om sammansättningen är enig om avgörandet. I och för sig kan beslut om upptagande för avgörande också fattas i en sammansättning med två ledamöter eller en ledamot i enlighet med 2 kap. 9 § 3 mom. i rättegångsbalken.

9 §. Enligt paragrafens *1 mom.* beslutar högsta domstolen om en prejudikatfråga tas upp för avgörande i högsta domstolen. Det hör således till högsta domstolens prövningsrätt att ta upp en fråga för avgörande. En prejudikatfråga kan tas upp för avgörande i högsta domstolen endast om det är viktigt med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller för en enhetlig rättspraxis. Till denna del motsvarar den föreslagna bestämmelsen grunderna för besvärstillstånd enligt 30 a kap. 2 § som gäller prejudikatbesvär.

Beslutsfattandet om upptagande av en prejudikatfråga för avgörande i högsta domstolen sker enligt samma förfarande som vid meddelande av besvärstillstånd. Tillämpliga blir då exempelvis bestämmelserna om sammansättning i rättegångsbalkens 2 kap. 9 § 3 mom. samt bestämmelserna om meddelande av besvärstillstånd delvis i 30 kap. 3 §. Dessutom kan högsta domstolen vid behov med stöd av nämnda hänvisningsbestämmelse och med tillämpning av 9 § i tillämpliga delar be den domstol som fattat beslut om hänskjutande att komplettera beslutet, om det till någon del är bristfälligt eller oklart.

Högsta domstolen kan i nuläget besluta om meddelande av besvärstillstånd utan att begära bemötande av ansökan om besvärstillstånd av ändringssökandens motpart. På motsvarande sätt kan högsta domstolen besluta att ta upp en prejudikatfråga för avgörande utan ett bereda parterna tillfälle att inkomma med en utsaga. I allmänhet behövs ingen utsaga, eftersom parterna har kunnat ta ställning till saken redan i lägre domstol vid övervägandet av hänskjutande. Begäran om utsaga redan i detta skede behövs framför allt om det uppstår tvivel om huruvida fakta som är relevanta för avgörandet av den fråga som hänskjutits är så ostridiga och klara att frågan kan tas upp för avgörande.

Om högsta domstolen beslutar att inte ta upp en prejudikatfråga för avgörande, ska den domstol som hänskjutit frågan fortsätta att behandla målet. Högsta domstolens avgörande ska innehålla ett uttalande om eventuella rättegångskostnader i högsta domstolen som ska ersättas av statens medel. Högsta domstolens beslut att vägra ta upp en prejudikatfråga för avgörande ska inte betraktas som ett materiellt ställningstagande i frågan, och det inverkar inte på hur ändring får sökas i det avgörande som den domstol som föreslagit hänskjutande av frågan senare meddelar.

Enligt paragrafens *2 mom.* tillämpas, efter beslutet att en prejudikatfråga tas upp för avgörande, vid handläggningen av frågan i högsta domstolen i tillämpliga delar bestämmelserna i 30 kap. i

rättegångsbalken. Detta innebär bland annat att högsta domstolen i enlighet med 30 kap. 10 § i detta skede begär en utsaga av parterna med anledning av den fråga som tagits upp för avgörande, om sådana utsagor inte begärts redan före beslutet att ta upp prejudikatfrågan för avgörande. Däremot är 30 kap. 23 § om förbud mot verkställighet inte tillämplig i högsta domstolen, eftersom högsta domstolen avgör en fråga och inte ett ärende som gäller ändringssökande. Den lägre rättsinstansen ska vid behov bedöma om verkställighet i ett ärende under förfarandet ska förordnas. Högsta domstolen får vid behov med stöd av 30 kap. 20 § hålla muntlig förhandling, men avsikten är inte att i detta förfarande ta emot muntlig bevisning.

Om en prejudikatfråga som handläggs av högsta domstolen exempelvis i och med förändrade omständigheter förlorar sin betydelse för avgörandet av målet, är det i regel inte längre aktuellt att lämna ett yttrande i frågan i högsta domstolen. Detta är fallet exempelvis i en situation där frågan gäller tillämpningen av kvalificeringsgrunden för brottsrekvisit och den svarande i brottmålet avlider innan frågan har avgjorts. Högsta domstolen kan nämligen inte heller i detta förfarande ge abstrakta tolkningsanvisningar, utan förfarandet är rättskipning. I ärendet ska emellertid högsta domstolens avgörandepraxis vad gäller besvärssintresse tillämpas analogt.

Högsta domstolen är enligt artikel 267 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt skyldig att vid behov begära förhandsavgörande av Europeiska unionens domstol angående giltigheten eller tolkningen av unionsrätten. Denna skyldighet gäller också när högsta domstolen avgör en prejudikatfråga som hänskjutits till den för avgörande, eftersom högsta domstolens avgörande i ärendet är slutligt. Högsta domstolen har i nuläget skyldighet att begära förhandsavgörande av Europeiska unionens domstol antingen redan vid prövningen av om besvärstillstånd ska meddelas eller i en senare behandlingsfas, om en fråga om tolkningen eller giltigheten av en gemenskapsrättslig regel uppkommer (Lyckeskog- domen, mål C-99/00, punkt 18, ECLI:EU:C:202:329). Högsta domstolen är emellertid vid prövning av om den ska ta upp en prejudikatfråga för avgörande ännu inte skyldig att begära förhandsavgörande av Europeiska unionens domstol. Det grundar sig på att när högsta domstolen inte tar upp en fråga för avgörande, fortsätter behandlingen av målet i lägre rättsinstans, och parterna har tillgång till sedvanliga rättsmedel. Om däremot högsta domstolen tar upp frågan för avgörande, tillämpas artikel 267.3 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.

När högsta domstolen har avgjort prejudikatfrågan, fortsätter den domstol som hänskjutit frågan till övriga delar behandlingen av målet. I vissa fall kan det vara möjligt att högsta domstolens avgörande i praktiken innebär att behandlingen av målet upphör i den hänskjutande domstolen. Detta är fallet exempelvis om avgörandet innebär att tingsrätten inte är behörig att behandla talan. Också då ska den domstol som hänskjutit frågan avgöra målet efter högsta domstolens avgörande. Målet upphör således inte att vara anhängigt i den hänskjutande domstolen direkt genom högsta domstolens avgörande.

Högsta domstolens avgörande som meddelats med anledning av en prejudikatfråga ska tas som grund för den fortsatta behandlingen av målet på samma sätt som en mellandom som vunnit laga kraft. Detta följer direkt av principen om rättsinstansordning. Det är fråga om att högsta domstolen har avgjort frågan i målet till denna del, och den därför inte längre ska avgöras i lägre domstol. Den domstol som behandlar målet behöver inte ytterligare motivera avgörandet till den del som högsta domstolen redan avgjort det, men högsta domstolens avgörande ska fogas till domstolens avgörande. För tydlighetens skull innehåller 24 kap. 7 och 15 § bestämmelser om detta. Om prejudikatfrågan exempelvis har gällt tidpunkten för när preskriptionstiden för åtalsrätt börjar löpa, är det tillräckligt att i motiveringen till den lägre domstolens avgörande konstatera vilken dag preskriptionstiden för åtalsrätt ansetts börja löpa i högsta domstolens avgörande. Av principen om rättsinstansordning följer även att det inte är möjligt att till denna del ingripa i avgörandet genom ordinarie ändringssökande. Däremot begränsas formellt

betraktat till inga delar ändringssökande i det avgörande som meddelats av den domstol som avgjort målet efter högsta domstolens avgörande.

Skyldigheten för den domstol som framställt prejudikatfrågan att ta högsta domstolens avgörande som grund för den fortsatta behandlingen av målet ska endast gälla den fråga som högsta domstolen har avgjort. I övrigt ska domstolen på vanligt sätt motivera sitt avgörande till alla delar. De avgöranden som högsta domstolen meddelar i detta förfarande ska ha samma betydelse för rättskällevärdet i andra mål som högsta domstolens övriga prejudikat.

Högsta domstolen avgör inte i samband med en prejudikatfråga eller vid upptagandet av en prejudikatfråga för avgörande huruvida någon är skyldig att ersätta de rättegångskostnader som orsakas parterna av handläggningen av prejudikatfrågan. I ärendet tillämpas i tillämpliga delar bestämmelserna i 21 kap. 16 § i rättegångsbalken.

I paragrafens 3 mom. föreslås bestämmelser om att högsta domstolen har skyldighet att handlägga en prejudikatfråga utan obefogat dröjsmål. Detta gäller både huruvida en prejudikatfråga tas upp för avgörande och avgörandet i själva frågan. Däremot anges ingen bestämd tidsfrist.

Skyldigheten att handlägga en prejudikatfråga utan obefogat dröjsmål grundar sig på att behandlingen av målet i den domstol som framställt frågan vanligtvis inväntar högsta domstolens avgörande. Det kan också bidra positivt till att parterna samtycker till att framställa frågor och att domstolarna också framställer dem. Skyldigheten kan också motiveras med att parten inte kan återta sitt samtycke till att frågan hänskjuts till högsta domstolen.

I nuläget kan de frågor som högsta domstolen tar upp för handläggning och avgörande vara brådskande eller akuta. Högsta domstolen ska själv avgöra hur prejudikatfrågor vad gäller deras brådskande natur är jämförbara med andra ärendekategorier som berörs av någon särskild grund för skyndsamhet. Således överläts det åt högsta domstolen att avgöra vilka krav skyldigheten enligt paragrafen i praktiken innebär.

7.2 Lagen om domstolsavgifter

5 §. För tydlighetens skull fogas till lagen en ny *punkt 17*, där det föreskrivs att rättegångsavgift inte tas ut för handläggning i högsta domstolen av en prejudikatfråga.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

De föreslagna bestämmelserna innehåller inga bemyndiganden att utfärda förordning och de upphäver inga bestämmelser på lägre nivå än lag.

9 Ikraftträdande

Det föreslås att lagen ska träda i kraft den 1 januari 2025.

Den föreslagna regleringen ska i fråga om bestämmelserna om prejudikatfrågor tillämpas på alla anhängiga rättskipningsärenden genast när lagen har trätt i kraft.

Den föreslagna 30 kap. 3 a § i rättegångsbalken ska tillämpas på ärenden där det avgörande som är föremål för ändringssökande har meddelats eller avkunnats i hovrätten efter lagens ikraftträdande.

10 Verkställighet och uppföljning

Verkställigheten av lagförslagen förutsätter inga särskilda åtgärder.

Justitieministeriet följer hur lagstiftningen om rättegångsförfarandet fungerar på ett allmänt plan.

11 Förhållande till andra propositioner

Propositionen har inget sådant samband med andra propositioner som behöver beaktas. Den hänför sig inte heller till budgetpropositionen för 2025.

12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

12.1 Inledning

Propositionen har samband med grundlagens 21 §, som gäller rättsskydd och en rättvis rättegång. Den är också av betydelse med avseende på grundlagens 3 § 3 mom. och 99 §, som gäller de högsta domstolarna. Dessutom bör propositionen bedömas med avseende på 3 § 3 mom. om domstolarnas oberoende.

12.2 Högsta domstolens ställning och uppgifter

Enligt 3 § 3 mom. i grundlagen utövas den dömande makten av oberoende domstolar, i högsta instans av högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen. Enligt 99 § i grundlagen utövar högsta domstolen den högsta domsrätten i tviste- och brottmål och övervakar rättskipningen inom sitt behörighetsområde.

De föreslagna nya förfarandena gör det möjligt att högsta domstolen oftare än tidigare får avgöra frågor om vilka det kan meddelas prejudikat som styr lagtolkningen. Förslagen förbättrar således högsta domstolens förutsättningar att fullgöra sin uppgift som högsta rättsinstans som styr de lägre domstolarnas rättskipning och ökar på så sätt enhetligheten och rättssäkerheten i rättskipningen. Grundlagens 99 § eller 21 § innebär allmänt sett inte något hinder för att fastställa högsta domstolens prejudikatuppgift (se GrUU 32/2012 rd s. 4, GrUU 55/2014 rd s. 2).

I de föreslagna förfarandena är det fråga om att högsta domstolen avgör en konkret fråga som uppkommer i ett enskilt rättskipningsärende. På samma sätt som i andra rättskipningsärenden tolkar alltså högsta domstolen lagen, tillämpar den på fakta i det aktuella fallet och meddelar ett bindande rättskipningsavgörande som gäller målet eller ärendet eller en del av det. Det är således fråga om utövande av dömande makt i den mening som avses i de nämnda paragraferna i grundlagen. De föreslagna förfarandena ändrar inte heller i övrigt högsta domstolens författningsrättsliga ställning eller uppgifter. Exempelvis är förutsättningarna för att tillämpa 106 § i grundlagen desamma i mål eller ärenden av denna typ som i andra rättskipningsärenden.

De föreslagna bestämmelserna ändrar inte heller de grundläggande utgångspunkterna för domstolsväsendets struktur och rättsinstansordning. I sig innebär förslaget visserligen ett undantag från systemet med tre besvärsinstanser, eftersom det i enskilda fall gör det möjligt att förbigå hovrätten, i och med att tingsrätten framställer en prejudikatfråga direkt till högsta domstolen. I dessa fall förbigås även tingsrätten. Förfarandet påminner dock till denna del om prejudikatbesvär enligt rättegångsbalkens 30 a kap. 1 §, som har tillkommit med grundlagsutskottets medverkan. Den författningsrättsliga betydelsen av denna aspekt bedöms

nedan ur parternas synvinkel. Det är betydelsefullt att de föreslagna förfarandena inte enbart syftar till att främja högsta domstolens möjligheter att meddela prejudikat och så styra rättspraxis, utan också andra viktiga syften i anknytning till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, såsom rättssäkerhet och smidiga rättegångar (GrUU 4/2010 rd s. 6).

Som det konstaterats innebär ändringarna nya möjligheter att avvika från rättsinstansordningen. Undantagen är dock begränsade och det finns godtagbara mål för dem såsom beskrivs ovan. I rättspraxis har iakttagandet av rättsinstansordningen inte ansetts vara en strikt processprincip, utan man kan avvika från den i vissa överklagandeordningar efter prövning från fall till fall. Ett avgörande av högsta domstolen som meddelas i en prejudikatfråga som hänskjutits av en lägre domstol ändrar inte heller i fråga om den aktuella rättegången att målet med avseende på andra frågor som påverkar avgörandet ska behandlas i enlighet med den normala rättsinstansordningen.

Likaså ska ärendet i fråga om så kallad språngdispens först ha behandlats i tingsrätten och därefter som ett ärende som gäller tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten. Till denna del inverkar ändringen endast på att högsta domstolen efter att ha identifierat en fråga av prejudikatkaraktär i ett besvärärende som gäller förutsättningarna för tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten kan överta avgörandet av ärendet i stället för att det till alla delar återförvisas till hovrätten.

12.3 Domstolarnas oberoende

De föreslagna bestämmelserna om prejudikatfrågor och förfarandet med språngdispens bör bedömas även med avseende på domstolarnas oberoende, som tryggas i 3 § 3 mom. i grundlagen. Till oberoendet hör att domstolarna är oberoende också inom rättsväsendet (GrUU 2/2009 rd s. 2). En högre domstol får inte försöka påverka en lägre domstol i enskilda mål (GrUU 55/2006 rd). De högsta domstolarnas prejudikat styr alltså domstolarna främst genom att garantera en enhetlig rättspraxis, men är inte direkt juridiskt bindande då man avgör enskilda rättsfall (RP 1/1998 rd, s. 77, GrUU 35/2005 rd och GrUU 14/2016 rd). Med detta uttalande avses bindande karaktär i allmänhet, det vill säga i alla mål och ärenden, vilket propositionen inte handlar om.

Domstolarnas oberoende har inte ansetts påverkas av att EU-domstolens avgörande är bindande också för högre rättsinstanser när tingsrätten begär ett förhandsavgörande av EU-domstolen (LaUU 4/1998 rd s. 6). Det har också ansetts godtagbart med tanke på oberoendet att tvister angående tolkningen och tillämpningen av konventioner hänskjuts till EG-domstolen (GrUU 10/1998 rd s. 5; se dock GrUU 14/1994 rd s. 3). Vidare har det i detta sammanhang ansetts vara av betydelse med tanke på oberoendet att en nationell domstol har prövningsrätt i fråga om huruvida den begär förhandsavgörande eller inte (GrUU 28/1997 rd s. 3).

Det föreslagna förfarandet äventyrar inte domstolarnas oberoende, eftersom hänskjutandet av prejudikatfrågor till högsta domstolen grundar sig på ett förfarande som föreskrivs i lagen och alltid prövas av den domstol som hänskjuter frågan. Högsta domstolen kan alltså inte utan ett beslut om hänskjutande från en lägre domstol inleda avgörandet av ett mål eller ärende som behandlas i den lägre domstolen. Högsta domstolens behörighet att avgöra ett mål eller ärende grundar sig på ett beslut om hänskjutande, vilket samtidigt begränsar högsta domstolens behörighet. Till den del en lägre domstol inte har hänskjutit målet eller ärendet till högsta domstolen, har högsta domstolen inte behörighet att avgöra det.

Med tanke på oberoendet är det också betydelsefullt att högsta domstolen i det föreslagna förfarandet själv slutligt avgör de frågor som hänskjuts till den. Den hänskjutande domstolen ska alltså inte meddela ett nytt avgörande i samma fråga utan ta högsta domstolens avgörande som grund för handläggningen och avgörandet till övriga delar. I detta avseende avviker förfarandet med tanke på oberoendet inte från situationer där hovrätten eller högsta domstolen avgör en fråga av prejudikatkaraktär i ett besvärssärende och återförvisar ärendet till en lägre domstol för avgörande av de övriga frågorna. Det förfarande som avses i propositionen är inte problematiskt med tanke på oberoendet, eftersom det inte är fråga om en bindande verkan enligt rättskälteorin utan närmast tillämpningen av principen om rättsinstansordning.

12.4 Rätt till en rättvis rättegång

Enligt 21 § 1 mom. i grundlagen har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller ens rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan. I paragrafens 2 mom. fastställs det att offentligheten vid handläggningen, rätten att bli hörd, rätten att få motiverade beslut och rätten att söka ändring samt andra garantier för en rättvis rättegång och god förvaltning ska tryggas genom lag.

Grundlagens 21 § 2 mom. hindrar inte att man lagstiftar om mindre undantag till exempel från rättegångars offentlighet under förutsättningen att undantagen i fråga inte ändrar offentlighetens ställning som huvudregel eller att de i enskilda fall riskerar individens rättighet till rättvis rättegång (RP 309/1993 rd, s. 74 och t.ex. GrUU 43/2021 s. 2).

Till en rättvis rättegång hör bland annat rätten att få sin sak behandlad av en domstol utan ogrundat dröjsmål. I praktiken har handläggningstiden i domstolen stor betydelse för parterna. Till exempel i dispositiva konsumenträttsliga tvistemål eller tvistemål som härrör av hyresförhållanden, vilka är vanliga i tingsrätterna, kan det vara ett för tungt, tidskrävande och dyrt förfarande för parterna att gå igenom en rättegång i alla rättsinstanser. Med hjälp av det föreslagna förfarandet med prejudikatfrågor kan även svåra juridiska frågor som uppkommer i denna typ av mål bedömas i högsta domstolen utan att rättegången för den skull måste bli lika lång som i rättegångar där parterna själva tar målet till högsta instans genom normalt ändringssökande. Detta har eftersträvat genom prejudikatbesvär förfarandet som trädde i kraft redan tidigare och infördes med grundlagsutskottets medverkan. Insatserna för att utveckla domstolsförfarandena kan — som grundlagsutskottet konstaterat i flera sammanhang — med tiden inverka på behandlingstiderna och den vägen främja vars och ens i 21 § 1 mom. i grundlagen tryggade rätt att få sin sak behandlad av en domstol utan ogrundat dröjsmål (GrUU 4/2010 rd s.5, GrUU 35/2002 rd s. 3/II, GrUU 31/2005 rd s. 3/II, GrUU 2/2006 rd s. 2/II, GrUU 30/2006 rd s. 4 och 5).

Även det förfarande som föreslås i ärenden som gäller så kallad språngdispens förkortar rättegångstiden, eftersom hela ärendet inte måste återförvisas till hovrätten, varifrån det eventuellt ännu skulle komma till högsta domstolen för ny handläggning enligt normalt besvär förfarande.

När det infördes bestämmelser om prejudikatbesvär noterade grundlagsutskottet att förfarandet i väsentlig grad är beroende av parternas samtycke (GrUU 4/2010 rd s. 6). Det är annorlunda nu när en parts samtycke inte är en absolut förutsättning för att ärendet ska kunna föras till högsta domstolen. Partens ställning tryggas genom att det föreskrivs om möjligheten att anföra klagan över ett beslut om hänskjutande. Det är också värt att notera att det, till skillnad från vid prejudikatbesvär, i prejudikatfrågor inte finns någon möjlighet att användningen av ordinära rättsmedel helt förhindras.

I rättssäkerheten och rätten till en rättvis rättegång ingår också ett krav på att få ett avgörande utan ogrundat dröjsmål. Grundlagsutskottet har påpekat att de grundläggande rättigheterna att få en rättvis rättegång och att få en sak behandlad utan dröjsmål är viktiga hörnstenar i rättsstaten (t.ex. GrUU 43/2021 rd, GrUU 31/2005 rd s. 3). Propositionen bidrar till att förbättra tillgodoseendet av denna rättighet.

I artikel 6 i Europakonventionen föreskrivs om rätten till en rättvis rättegång. Artikeln förutsätter inte att rätten att söka ändring tryggas. Särskilda bestämmelser om besvär i brottmål finns i artikel 2 i protokoll nr 7 till Europakonventionen. Enligt första stycket ska var och en som dömts av domstol för brottslig gärning ha rätt att få skuldfrågan eller straffet omprövat av högre domstol. Enligt artikel 2.2 får undantag från rätten att överklaga göras i fråga om mindre grova gärningar, enligt föreskrift i lag, eller i de fall då vederbörande har dömts i första instans av den högsta domstolen eller har dömts efter det att en frikännande dom har överklagats. En konventionsstat har en ganska omfattande prövningsrätt att reglera fullföljdvillkoren och det förfarande som ska tillämpas.

Var och en som befunnits skyldig till och dömts för ett brott ska enligt artikel 14.5 i FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter ha rätt att få skuldfrågan och det ådömda straffet omprövade av högre instans i enlighet med lag. En konventionsstat kan emellertid reglera fullföljdsrätten genom lagstiftning.

Ärenden som gäller tillstånd till fortsatt handläggning som kommer till högsta domstolen har avgjorts i tingsrätten och med avseende på förutsättningarna för tillstånd till fortsatt handläggning även i hovrätten innan de kommer till högsta domstolen. Bestämmelsen om så kallad språngdispens innebär att högsta domstolen kan överta avgörandet av en fråga av prejudikatkaraktär som uppkommer i ett ärende som gäller tillstånd till fortsatt handläggning direkt i stället för att ärendet till alla delar återförvisas till hovrätten efter att tillstånd till fortsatt handläggning har meddelats. I det föreslagna förfarandet inskränks parternas rätt att söka ändring i viss mån, eftersom parterna inte kan söka ändring i en fråga som högsta domstolen tagit upp för direkt avgörande. Jämförelsepunkten är att om högsta domstolen meddelar tillstånd till fortsatt handläggning och till alla delar återförvisar ärendet till hovrätten, kan ändring i hovrättens avgörande fortfarande sökas hos högsta domstolen, om högsta domstolen meddelar besvärstillstånd.

Bestämmelserna om språngdispens kan betraktas som ett obetydligt undantag från rätten att söka ändring. Vid tillämpningen av regleringen får parten i sina besvär över tingsrättens avgörande ett avgörande av fullföljdsdomstolen, varvid avgörandet i den fråga som ska avgöras direkt meddelas av högsta domstolen i stället för av hovrätten. Ett sådant arrangemang kan inte anses försämra parternas rättssäkerhet.

Det föreslagna förfarandet med prejudikatfrågor innebär i viss mening en mer betydande inskränkning av rätten att söka ändring. Om en prejudikatfråga som hänskjutits av tingsrätten avgörs direkt i högsta domstolen, finns det inte någon sedvanlig rätt att söka ändring i avgörandet i denna fråga i den meningen att ett avgörande som högsta domstolen redan har meddelat inte kan ändras genom ordinarie ändringssökande. I högsta domstolens avgörande kan ändring inte sökas, men i ett avgörande av den domstol som fattat beslutet om hänskjutande kan ändring sökas på vanligt sätt. I ändringssökandet kan man de facto inte ingripa i den rättsnorm som ingår i högsta domstolens avgörande.

Här är det dock för det första värt att notera att förfarandet med prejudikatfrågor syftar till att främja viktiga syften som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, såsom rättssäkerhet och smidiga rättegångar. Dessutom kan det anses vara

väsentligt att om högsta domstolen åtar sig att avgöra en prejudikatfråga som hänskjutits av en lägre domstol, avgörs frågan direkt i högsta domstolen, i vars avgöranden det inte heller i andra ärenden går att söka ändring genom ordinära rättsmedel. Situationen kan i fråga om avgörande av prejudikatfrågan jämföras med de fall som avses i artikel 2.2 i protokoll nr 7 till Europakonventionen, där det är möjligt att avvika från rätten att söka ändring när den högsta domstolen är första instans. Vidare är det betydelsefullt att bevisningsfrågor inte avgörs i förfarandet med prejudikatfrågor, utan att förfarandet är avsett för avgörande av sådana rättsligt oklara frågor där de fakta som påverkar avgörandet är ostridiga.

Grundlagsutskottet har ansett att en sådan persons samtycke vars grundläggande fri- och rättigheter begränsas också kan spela en roll i en konstitutionell bedömning. Men utskottet har ändå sett vissa problem med en sådan lagstiftningsmetod och poängterat hur viktigt det är att vara återhållsam med att godkänna samtycke som rättslig grund för ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheterna (se t.ex. GrUU 1/2018 rd). I fråga om den inskränkning av rätten att söka ändring som hänför sig till förfarandet med prejudikatfrågor kan det också anses betydelsefullt att en prejudikatfråga hänskjuts till högsta domstolen endast i situationer där parterna inte motsätter sig att frågan hänskjuts eller om tingsrätten anser att det finns något särskilt skäl att hänskjuta den.

Högsta domstolens beslut att inte ta upp en hänskjuten prejudikatfråga för avgörande leder till att frågan återförvisas till den hänskjutande domstolen, i vars avgörande ändring kan sökas på normalt sätt. Som det konstateras avviker den föreslagna regleringen till denna del från bestämmelserna om prejudikatbesvär, där avslag på ansökan om besvärstillstånd leder till att rätten att söka ändring förloras helt (se GrUU 4/2010 rd).

På de grunder som anförs ovan är de föreslagna bestämmelserna förenliga med grundlagen och internationella förpliktelser avseende mänskliga rättigheter som är bindande för Finland. Lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Lagförslagen innebär dock principiellt en betydande ändring i systemet för sökande av ändring. Därför är det motiverat att begära grundlagsutskottets utlåtande om förslaget.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 2 kap. 9 § 2 mom. och rubriken för 30 a kap., sådana de lyder, 2 kap. 9 § 2 mom. i lag 422/2018 och rubriken för 30 a kap. i lag 650/2010, samt *fogas* till 14 kap. 4 §, sådan den lyder i lag 690/1997, ett nytt 2 mom., till 24 kap. 7 §, sådan den lyder i lag 165/1998, ett nytt 3 mom., till 24 kap. 15 §, sådan den lyder i lag 165/1998, ett nytt 4 mom., till 30 kap. en ny 3 a § och till 30 a kap. en ny mellanrubrik före 1 § samt nya 7–9 § och en ny mellanrubrik före dem, som följer:

2 kap.

Om domförhet

9 §

Högsta domstolen är domför även i en sammansättning med tre ledamöter om besvären gäller sådana förutsättningar för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning som avses i 25 a kap. 11 §, om sammansättningen är enig om avgörandet. I en sammansättning med tre ledamöter kan också en klagan som gäller hänskjutande av en prejudikatfråga behandlas och avgöras, om sammansättningen är enig om avgörandet.

14 kap.

Om handläggning av mål inför rätta

4 §

Bestämmelser om hänskjutande av en prejudikatfråga till högsta domstolen för avgörande finns i 30 a kap. 7 §.

24 kap.

Om domstolens avgörande

7 §

Om tingsrätten har framställt en prejudikatfråga enligt 30 a kap. 7 §, ska högsta domstolens avgörande fogas till tingsrättens dom.

15 §

Om hovrätten har framställt en prejudikatfråga enligt 30 a kap. 7 §, ska högsta domstolens avgörande fogas till hovrättens dom och slutliga beslut.

30 kap.

Fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen

3 a §

Om besvären gäller meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten och ärendet innehåller en i 3 § 2 mom. 2 punkten avsedd fråga vars avgörande är nödvändigt för att styra rättstillämpningen eller annars med hänsyn till grunderna för besvärstillståndet, kan högsta domstolen när den meddelar besvärstillstånd eller behandlar besvären besluta att den avgör frågan. Behandlingen av frågan om meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning fortsätter i högsta domstolen efter det att frågan enligt 3 § 2 mom. 2 punkten har avgjorts.

30 a kap.

Prejudikatbesvär och prejudikatfrågor

Prejudikatbesvär

1 §

Prejudikatfrågor

7 §

Tingsrätten eller hovrätten kan genom sitt beslut hänskjuta en fråga som gäller lagens tillämpning i ett mål som den handlägger (*prejudikatfråga*) till högsta domstolen för avgörande.

Innan beslutet fattas ska parterna ges tillfälle att bli hörda. En fråga får hänskjutas endast av något särskilt skäl, om någon av parterna motsätter sig hänskjutandet. Hovrätten får inte hänskjuta en fråga i ett mål som hovrätten handlägger som fullföljdsinstans, om någon av parterna motsätter sig hänskjutandet.

8 §

I ett beslut genom vilket tingsrätten eller hovrätten har hänskjutit en fråga till högsta domstolen för avgörande får ändring inte sökas genom besvär.

En part får dock anföra klagan hos högsta domstolen över ett beslut genom vilket en fråga har hänskjutits till högsta domstolen för avgörande. Klagoskriften ska lämnas in till kansliet för den domstol som hänskjutit frågan inom fjorton dagar från den dag då beslutet om hänskjutande avkunnades eller meddelades.

Högsta domstolen ska av klagandens motpart begära ett skriftligt bemötande av klagan, om inte detta är uppenbart onödigt. Klagan ska avgöras utan obefogat dröjsmål. Vid behandlingen av klagan i högsta domstolen ska i övrigt i tillämpliga delar iaktas bestämmelserna i 30 kap. om fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen i ärenden som hovrätten har avgjort som fullföljdsinstans.

9 §

Högsta domstolen kan ta upp en prejudikatfråga för avgörande, om detta är viktigt med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller för en enhetlig rättspraxis. På upptagande av en prejudikatfråga för avgörande tillämpas i övrigt i tillämpliga delar bestämmelserna om meddelande av besvärstillstånd.

Om en prejudikatfråga tas upp för avgörande, tillämpas bestämmelserna i 30 kap. i tillämpliga delar vid avgörandet av den.

Högsta domstolen ska fatta beslut om att en prejudikatfråga tas upp för avgörande och avgöra en prejudikatfråga utan obefogat dröjsmål. _____

Denna lag träder i kraft den 20 .

Om det avgörande i vilket ändring söks har meddelats eller avkunnats i hovrätten före ikraftträdandet av denna lag, tillämpas på sökande av ändring i högsta domstolen de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet. _____

2.

Lag

om ändring av 5 § i lagen om domstolsavgifter

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om domstolsavgifter (1455/2015) 5 § 16 punkten, sådan den lyder i lag 486/2023, och
fogas till 5 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 1235/2016, 100/2018, 207/2023, 347/2023 och 486/2023, en ny 17 punkt som följer:

5 §

Avgiftsfria prestationer

Avgifter enligt denna lag tas inte ut

16) i ärenden enligt äktenskapslagen (234/1929) som gäller upphävande av äktenskap;
17) för handläggning i högsta domstolen av en prejudikatfråga enligt 30 a kap. 7 § i rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den 10 oktober 2024

Statsminister

Petteri Orpo

Justitieminister Leena Meri

1.

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut *ändras* i rättegångsbalken 2 kap. 9 § 2 mom. och rubriken för 30 a kap., sådana de lyder, 2 kap. 9 § 2 mom. i lag 422/2018 och rubriken för 30 a kap. i lag 650/2010, samt *fogas* till 14 kap. 4 §, sådan den lyder i lag 690/1997, ett nytt 2 mom., till 24 kap. 7 §, sådan den lyder i lag 165/1998, ett nytt 3 mom., till 24 kap. 15 §, sådan den lyder i lag 165/1998, ett nytt 4 mom., till 30 kap. en ny 3 a § och till 30 a kap. en ny mellanrubrik före 1 § samt nya 7–9 § och en ny mellanrubrik före dem, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 kap.

Om domförhet

Om domförhet

9 §

9 §

Högsta domstolen är domför även i en sammansättning med tre ledamöter om besvären gäller sådana förutsättningar för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning som avses i 25 a kap. 11 §, om sammansättningen är enig om avgörandet.

Högsta domstolen är domför även i en sammansättning med tre ledamöter om besvären gäller sådana förutsättningar för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning som avses i 25 a kap. 11 §, om sammansättningen är enig om avgörandet. *I en sammansättning med tre ledamöter kan också en klagan som gäller hänskjutande av en prejudikatfråga behandlas och avgöras, om sammansättningen är enig om avgörandet.*

14 kap.

14 kap.

Om handläggning av mål inför rätta

Om handläggning av mål inför rätta

4 §

4 §

Om det för målets avgörande är viktigt att en fråga som behandlas i en annan rättegång eller i något annat förfarande avgörs först, eller om det finns något annat långvarigt hinder för behandlingen av målet, kan domstolen bestämma att behandlingen skall fortsätta först sedan hindret har upphört.

Om det för målets avgörande är viktigt att en fråga som behandlas i en annan rättegång eller i något annat förfarande avgörs först, eller om det finns något annat långvarigt hinder för behandlingen av målet, kan domstolen bestämma att behandlingen skall fortsätta först sedan hindret har upphört.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Bestämmelser om hänskjutande av en prejudikatfråga till högsta domstolen för avgörande finns i 30 a kap. 7 §.

24 kap.

24 kap.

Om domstolens avgörande

Om domstolens avgörande

7 §

7 §

Tingsrättens dom skall utgöra en fristående handling. Där skall anges

Tingsrättens dom skall utgöra en fristående handling. Där skall anges

1) domstolens namn samt den dag då domen meddelas,

1) domstolens namn samt den dag då domen meddelas,

2) parternas namn,

2) parternas namn,

3) en redogörelse för parternas yrkanden och svaromål samt de omständigheter på vilka de grundas,

3) en redogörelse för parternas yrkanden och svaromål samt de omständigheter på vilka de grundas,

4) en förteckning över de personer som blivit hörda i bevissyfte och över övriga framlagda bevis,

4) en förteckning över de personer som blivit hörda i bevissyfte och över övriga framlagda bevis,

5) domskälen,

5) domskälen,

6) de lagrum och rättsnormer som har tillämpats,

6) de lagrum och rättsnormer som har tillämpats,

7) domslutet, samt

7) domslutet, samt

8) namnet på de medlemmar som har tagit del i avgörandet av målet och deras tjänsteställning, och om omröstning har skett. Har domstolen röstat, skall till domen fogas skiljaktiga meningar.

8) namnet på de medlemmar som har tagit del i avgörandet av målet och deras tjänsteställning, och om omröstning har skett. Har domstolen röstat, skall till domen fogas skiljaktiga meningar.

Ett referat som ingår i domen kan helt eller delvis ersättas genom att till domen fogas en kopia av stämningsansökan eller svaromålet eller någon annan handling, om klarheten i domen inte genom detta äventyras.

Ett referat som ingår i domen kan helt eller delvis ersättas genom att till domen fogas en kopia av stämningsansökan eller svaromålet eller någon annan handling, om klarheten i domen inte genom detta äventyras.

Om tingsrätten har framställt en prejudikatfråga enligt 30 a kap. 7 §, ska högsta domstolens avgörande fogas till tingsrättens dom.

15 §

15 §

Av hovrättens dom eller slutliga beslut skall framgå

Av hovrättens dom eller slutliga beslut skall framgå

1) domstolens namn samt den dag då avgörandet avkunnats eller meddelats,

1) domstolens namn samt den dag då avgörandet avkunnats eller meddelats,

2) parternas namn,

2) parternas namn,

3) i nödvändig utsträckning en redogörelse för tingsrättens avgörande samt en redogörelse för parternas yrkanden och svaromål i hovrätten jämte motiveringar,

3) i nödvändig utsträckning en redogörelse för tingsrättens avgörande samt en redogörelse för parternas yrkanden och svaromål i hovrätten jämte motiveringar,

Gällande lydelse

4) en förteckning över de personer som i bevissyfte har blivit hörda i hovrätten och över övriga där framlagda bevis,

5) motiveringarna,

6) de lagrum och rättsnormer som har tillämpats,

7) domslutet eller beslutet, samt

8) namnet på de ledamöter som har avgjort saken och deras tjänsteställning, och om omröstning har ägt rum. Till domen eller det slutliga beslutet skall fogas skiljaktiga meningar och föredragandens betänkande som avviker från hovrättens avgörande.

Redogörelsen för tingsrättens avgörande kan helt eller delvis ersättas genom att till domen eller det slutliga beslutet fogas en kopia av hela eller av behövliga delar av tingsrättens avgörande, om klarheten i hovrättens avgörande inte genom detta äventyras. Till den del hovrätten omfattar tingsrättens motivering behöver denna inte återges.

Över domen eller det slutliga beslutet upprättas en liggare som skall undertecknas av dem som har deltagit i avgörandet av saken. Föredraganden kontrasignerar liggaren. En expedition som skall ges en part undertecknas av föredraganden i saken eller av någon annan tjänsteman som presidenten förordnat.

Föreslagen lydelse

4) en förteckning över de personer som i bevissyfte har blivit hörda i hovrätten och över övriga där framlagda bevis,

5) motiveringarna,

6) de lagrum och rättsnormer som har tillämpats,

7) domslutet eller beslutet, samt

8) namnet på de ledamöter som har avgjort saken och deras tjänsteställning, och om omröstning har ägt rum. Till domen eller det slutliga beslutet skall fogas skiljaktiga meningar och föredragandens betänkande som avviker från hovrättens avgörande.

Redogörelsen för tingsrättens avgörande kan helt eller delvis ersättas genom att till domen eller det slutliga beslutet fogas en kopia av hela eller av behövliga delar av tingsrättens avgörande, om klarheten i hovrättens avgörande inte genom detta äventyras. Till den del hovrätten omfattar tingsrättens motivering behöver denna inte återges.

Över domen eller det slutliga beslutet upprättas en liggare som skall undertecknas av dem som har deltagit i avgörandet av saken. Föredraganden kontrasignerar liggaren. En expedition som skall ges en part undertecknas av föredraganden i saken eller av någon annan tjänsteman som presidenten förordnat.

Om hovrätten har framställt en prejudikatfråga enligt 30 a kap. 7 §, ska högsta domstolens avgörande fogas till hovrättens dom och slutliga beslut.

30 kap.

Fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen

3 a §

Om besvären gäller meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten och ärendet innehåller en i 3 § 2 mom. 2 punkten avsedd fråga vars avgörande är nödvändigt för att styra rättstillämpningen eller annars med hänsyn till grunderna för besvärstillståndet, kan högsta domstolen när den meddelar besvärstillstånd eller behandlar besvären besluta att den avgör frågan.

Gällande lydelse

30 a kap
Om prejudikatbesvär

Föreslagen lydelse

Behandlingen av frågan om meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning fortsätter i högsta domstolen efter det att frågan enligt 3 § 2 mom. 2 punkten har avgjorts.

30 a kap.

Prejudikatbesvär och prejudikatfrågor

Prejudikatbesvär

1 §

Prejudikatfrågor

7 §

*Tingsrätten eller hovrätten kan genom sitt beslut hänskjuta en fråga som gäller lagens tillämpning i ett mål som den handlägger (**prejudikatfråga**) till högsta domstolen för avgörande.*

Innan beslutet fattas ska parterna ges tillfälle att bli hörda. En fråga får hänskjutas endast av något särskilt skäl, om någon av parterna motsätter sig hänskjutandet. Hovrätten får inte hänskjuta en fråga i ett mål som hovrätten handlägger som fullföljdsinstans, om någon av parterna motsätter sig hänskjutandet.

8 §

I ett beslut genom vilket tingsrätten eller hovrätten har hänskjutit en fråga till högsta domstolen för avgörande får ändring inte sökas genom besvär.

En part får dock anföra klagan hos högsta domstolen över ett beslut genom vilket en fråga har hänskjutits till högsta domstolen för avgörande. Klagoskriften ska lämnas in till kansliet för den domstol som hänskjutit frågan inom fjorton dagar från den dag då beslutet om hänskjutande avkunnades eller meddelades.

Högsta domstolen ska av klagandens motpart begära ett skriftligt bemötande av klagan, om inte detta är uppenbart onödigt. Klagan ska avgöras utan obefogat dröjsmål. Vid behandlingen av klagan i högsta

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

domstolen ska i övrigt i tillämpliga delar iakttaga bestämmelserna i 30 kap. om fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen i ärenden som hovrätten har avgjort som fullföljdsinstans.

9 §

Högsta domstolen kan ta upp en prejudikatfråga för avgörande, om detta är viktigt med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller för en enhetlig rättspraxis. På upptagande av en prejudikatfråga för avgörande tillämpas i övrigt i tillämpliga delar bestämmelserna om meddelande av besvärstillstånd.

Om en prejudikatfråga tas upp för avgörande, tillämpas bestämmelserna i 30 kap. i tillämpliga delar vid avgörandet av den.

Högsta domstolen ska fatta beslut om att en prejudikatfråga tas upp för avgörande och avgöra en prejudikatfråga utan obefogat dröjsmål.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Om det avgörande i vilket ändring söks har meddelats eller avkunnats i hovrätten före ikraftträdandet av denna lag, tillämpas på sökande av ändring i högsta domstolen de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

2.

Lag

om ändring av 5 § i lagen om domstolsavgifter

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om domstolsavgifter (1455/2015) 5 § 16 punkten, sådan den lyder i lag 486/2023, och
fogas till 5 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 1235/2016, 100/2018, 207/2023, 347/2023 och 486/2023, en ny 17 punkt som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

5 §

Avgiftsfria prestationer

Avgiftsfria prestationer

Avgifter enligt denna lag tas inte ut

Avgifter enligt denna lag tas inte ut

16) i ärenden enligt äktenskapslagen (234/1929) som gäller upphävande av äktenskap.

16) i ärenden enligt äktenskapslagen (234/1929) som gäller upphävande av äktenskap;

17) för handläggning i högsta domstolen av en prejudikatfråga enligt 30 a kap. 7 § i rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 20 .